

Socializace dětí a mládeže v nové koncepci výchovných koncertů

Rita Machková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Rita MACHKOVÁ
Osobní číslo: H118179
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Socializace dětí a mládeže v nové koncepci výchovných koncertů

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Retrospekce koncertů pro děti a mládež v České republice

1.2 Koncepce učitele Františka Blahy

1.3 Koncepce profesora Ilji Hurníka

1.4 Koncepce dirigenta Miloše Machka

Koncerty pro MŠ a 1. stupeň ZŠ

Koncerty pro 2. stupeň ZŠ, SŠ a OU

Koncerty pro rodiče s dětmi

1.5 Pedagogické aspekty a socializace jedince

Hledisko estetické, hudební, pohybové a mravní výchovy

2 EMPIRICKÁ ČÁST (rozhovor)

2.1 Pohled pedagogů MŠ, ZŠ a SŠ

2.2 Pohled žáků MŠ, ZŠ a SŠ

2.3 Pohled organizátorů koncertů (managerů filharmonii)

Filharmonie Brno (Mgr.Lucie Sýkorová, Dis., manager orchestru)
Filharmonie Bohuslava Martinů Zlín (Mgr.Jindřiška Keferová, dramaturg FBM)
Janáčkova filharmonie Ostrava (Alena Huberová, vedoucí koncert.odd. JFO)
Filharmonie Hradec Králové (RNDr.Václav Derner, ředitel FHK)
Severočeská filharmonie Teplice (Bc.Roman Dietz, ředitel SFT)

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Drábek, V. ABC výchovných koncertů. Praha: Divadelní ústav, 1987.

Fritz, O. František Blaha. Gottwaldov: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů, 1956.

Grecmanová, H., Holoušová, D. Pedagogika. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.

Chlup, O., Novotný, J. Výchova v zrcadle pramenů. Praha: Dědictví Komenského SPN, 1950.

Jůva, V. Esteticko výchovný proces. Brno: Rektorát UJEP, 1968.

Jůva, V. Problémy umělecké výchovy. Praha: SPN, 1976.

Jůva, V. Estetická výchova a všetranný rozvoj osobnosti. Praha: Academia, 1987.

Jůva, V. Mravní výchova. Brno: UJEP, 1989.

Malina, J. Ilja Hurník. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995.

Další literatura bude průběžně doplňována během práce na tomto tématu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

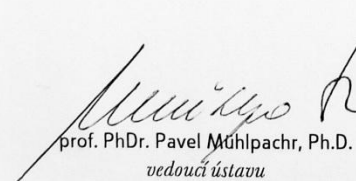
Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

RITA MACHKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 4. 2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je monitoring vývoje výchovných koncertů pro děti a mládež a koncertů pro rodiče s dětmi na přelomu dvou tisíciletí, a to ve městech a orchestrech, které mají v České republice nejen bohatou tradici, ale i skvělé výsledky a zkušenosti v tomto oboru (Filharmonie Bohuslava Martinů Zlín, Filharmonie Brno, Janáčkova filharmonie Ostrava, Filharmonie Hradec Králové a Severočeská filharmonie Teplice). V případě dirigenta Miloše Machka jako nositele nové koncepce výchovných koncertů pak charakteristika jeho umělecké a pedagogické tvorby na základě nejen jeho zkušeností, ale i vzájemného působení a reakcí ze strany posluchačů (žáků, pedagogů i rodičů), dále i v interakci daného uměleckého prostředí filharmonických orchestrů. Součástí této práce je kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru za účelem zjištění „status quo“ socializace dětí a mládeže v procesu výchovných koncertů za současných změn, které probíhají nejen v naší společnosti, ale adekvátně i v procesu školství a v samotné rodině.

Klíčová slova:

Výchovné koncerty, koncerty pro děti a mládež, koncerty pro rodiče s dětmi, estetika, umění, mravní výchova, socializace

ABSTRACT

The aim of this thesis is to monitor the development of educational concerts for children and young people and family concerts at the turn of the 21st Century, in cities and orchestras where they have rich traditions and excellent results (The Bohuslav Martinů Philharmonic Orchestra, Zlín, The Brno Philharmonic Orchestra, The Janáček Philharmonic Orchestra, Ostrava, The Hradec Králové Philharmonic Orchestra and The North Bohemia Philharmonic Orchestra, Teplice). The conductor Miloš Machek is the bearer of a new concept in educational concerts characteristic of his artistic and educational work. This concept is based not only on his experience, but also on interactions with and reactions from pupils, teachers and parents. As well as this is his experience in the environment of the philharmonic orchestra. Part of this work involves quality research in the form of a semi-structured interview to determine the "status quo" regarding the socialisation of children and youth through the process of educational concerts, in-keeping with current

changes not only in our society but also in the education system and within individual families.

Keywords:

Educational concerts, concerts for children and young people, family concerts, aesthetics, arts, moral education, socialisation.

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce, panu docentovi PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za inspiraci k tématu této bakalářské práce, cenné rady a vstřícné jednání. Děkuji mému manželovi dirigentu Miloši Machkovi za jeho trpělivost a podporu v průběhu celého mého studia na vysoké škole IMS Brno. Tímto rovněž děkuji Bc. Romanu Dietzovi, řediteli Severočeské filharmonie Teplice, RNDr. Václavu Dernerovi, řediteli Filharmonie Hradec Králové, manažerce Aleně Huberové, vedoucí koncertního oddělení Janáčkovy filharmonie Ostrava, manažerce Filharmonie Brno Mgr. Lucii Sýkorové, Dis., Mgr. Jindřišce Keferové, dramaturgini Filharmonie Bohuslava Martinů ve Zlíně, dále asistentu dirigenta Miloše Machka panu Martinu Foretníkovi a všem pedagogům jednotlivých škol, kteří mi poskytli rozhovor za účelem kvalitativního výzkumu v rámci mé bakalářské práce a za další podnětné informace k danému tématu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
1 Z HISTORIE VÝCHOVNÝCH KONCERTŮ	12
2 ESTETICKÉ HLEDISKO	14
2.1 ESTETICKÁ VÝCHOVA.....	14
2.2 CÍLE ESTETICKÉ VÝCHOVY.....	18
2.3 VÝCHOVA UMĚNÍM.....	20
2.4 ESTETICKÉ VNÍMÁNÍ A PROŽITEK.....	24
2.5 UMĚNÍ VNÍMAT UMĚNÍ.....	27
3 MRAVNÍ HLEDISKO	32
4 SOCIALIZAČNÍ HLEDISKO	36
5 TVŮRCI KONCEPCÍ VÝCHOVNÝCH KONCERTŮ	38
5.1 FRANTIŠEK BLAHA.....	38
5.2 ILJA HURNÍK.....	43
5.3 MILOŠ MACHEK.....	48
6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	55
6.1 ZVOLENÁ METODA – POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR.....	55
6.2 POHLEDY PEDAGOGŮ.....	56
6.3 POHLEDY MANAŽERŮ FILHARMONIÍ.....	68
6.4 POHLED ASISTENTA DIRIGENTA MILOŠE MACHKA.....	74
6.5 VYBRANÉ OHLASY NA KONCERTY MILOŠE MACHKA.....	75
ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	81
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	84
SEZNAM OBRÁZKŮ	85
SEZNAM PŘÍLOH	86

ÚVOD

Koncerty pro mládež mají u nás více než stoletou tradici. Během této doby se staly osvědčenou součástí estetické výchovy mladé generace. Jsou označovány jako „výchovné koncerty“, které se konají v rámci vyučování jako jeden z prostředků spojení školy s životem, jež přispívají v souladu s osnovami hudební výchovy k uvědomělému a aktivnímu poslechu hudby, k porozumění hudby jako umění. Výchovné koncerty poskytují dětem i mládeži hluboký a ničím nenahraditelný komplexní zážitek z hudebního výkonu, z prostředí, ze vzájemného spojení múz a synergického umocnění jejich účinku, bohatého poučení a estetického uspokojení. Přispívají k formování charakterového profilu a hodnotové orientace mladé generace. Tvorba pro děti a mládež představuje důležité odvětví umělecké práce. A právě v umění musí platit „dětem to nejlepší“, neboť uměleckou kvalitou, jaká je dětem předkládána, je tříben jejich smysl pro opravdové hodnoty, což může v mnohém mít rozhodující význam pro jejich další život.

Rostoucí podíl hudby v životě člověka 20. i 21. století vyžaduje zkvalitnění pěstování a ovlivňování uměleckého hudebního vkusu. Sepětí hudby s vyspělou technikou a pohybovými aktivitami nabízí nové formy její popularizace, jež přitahují mladé lidi. Svěbytnost hudby a její schopnost pojit se s jinými druhy umění z ní činí jedinečný článek spojující chápání umění jako celku.¹

Téma Socializace dětí a mládeže v nové koncepci výchovných koncertů jsem si zvolila z několika důvodů. Mé první zaměstnání bylo v administrativě orchestru Filharmonie Bohuslava Martinů ve Zlíně, který měl v minulosti (a má i v současnosti) nejpropracovanější koncepci výchovných koncertů pro děti a mládež v České republice. Zde vznikl prvotně můj zájem o tuto problematiku, a to zejména tím, že můj manžel Miloš Machek se podílel v této oblasti aktivně jako dirigent, později i scénárista, moderátor a manažer.

V průběhu pak řádově 20 let jsem pracovala ve svém volném čase jako asistentka mého manžela, neboť tvorba pro děti a mládež se mu stala po mnoho let jeho hlavní pracovní náplní a zabírala mu téměř všechny pracovní i rodinný čas. Těžiště jeho nové koncepce se zaměřilo na nově vznikající cyklus Koncertů pro rodiče s dětmi (KRD) ve Filharmonii Brno, později přejmenovaný na Rodinné abonmá v Besedním domě (RA).

---

¹ Drábek, V. *ABC výchovných koncertů*, Praha: Olympia, 1987, 3-4 s.

Celou problematiku vývoje (změny ve společnosti a jejich dopad na školství, pedagogiku a samotnou tvorbu, dále především náročnost uvedení samotných změn do uměleckého prostředí) jsem si průběžně monitorovala nejen sama pro sebe, ale především jako spolupracovnice na poli výchovných koncertů, čímž vznikala takzvaný pohled "z druhého břehu".

Cílem mé bakalářské práce je monitoring vývoje výchovných koncertů a koncertů pro rodiče s dětmi na přelomu dvou tisíciletí a zjištění propojenosti v posunu vývoje společnosti a vzájemných souvislostech na poli hudebním, pedagogickém, psychologickém a sociologickém (a to v oblasti všech věkových kategorií, generaci rodičů a prarodičů nevyjímaje). V případě tvorby dirigenta Miloše Machka pak také monitoring osobnosti tvůrce na základě jeho zkušeností, vzájemného působení a reakcí ze strany posluchačů a interakce uměleckého prostředí.

V teoretické části jsem se zaměřila na pojetí historie výchovných koncertů, na estetické hledisko v souvislosti s uměním a jeho prožitkem. Také na mravní výchovu, z jejíhož hlediska mají estetické prožitky zvláštní význam na utváření postojů jedince k realitě. Socializačním hlediskem, v němž estetický zážitek v pojetí hudby prohlubuje všeobecné vzdělání jedince, zvyšuje kulturnost a úroveň společenského chování včetně zkvalitňování mezilidských vztahů. Dále na tvůrce koncepcí výchovných koncertů, tzv. „Koncertů třetí generace“, v pořadí František Blaha, Ilja Hurník a Miloš Machek.

Praktická část vnáší pohledy pedagogů, manažerů filharmonií (organizátorů výchovných koncertů) a spolupracující osoby dirigenta Miloše Machka, které spočívají v rozhovorech za účelem zjištění vlivu výchovných koncertů na rozvoj osobnosti jedince s přímým zážitkem z filharmonického koncertu, a vybrané ohlasy na koncerty Miloše Machka, které jsou pak v závěru vyhodnoceny.

Při tvorbě této práce jsem vycházela z odborné literatury, která mi byla oporou při orientaci v dané problematice a v neposlední řadě jsem využila i svých vlastních poznatků a zkušeností.

1 Z HISTORIE VÝCHOVNÝCH KONCERTŮ

Počátky koncertů pro mládež jsou u nás spojeny s evropským hnutím za uměleckou výchovu na přelomu 19. a 20. století, v jehož čele stáli takové osobnosti jako Otakar Hostinský a Zdeněk Nejedlý. První populární koncerty určené pražské veřejnosti byly konány od roku 1886 v koncertní síni Rudolfiny. Od roku 1903 se organizovaly koncerty pro žáky pražských škol, jež byly vyvolány anketou o umělecké výchově na školách (1901 – 1903), který podpořil spis Jana Patočky „Ideály umělecké výchovy a půda české skutečnosti“ (1902). V začátcích při koncertech děti obdržely pouze tištěné programy, koncerty nebyly uváděny slovně, což vyvolalo kritiku zejména Zdeňka Nejedlého (1907), jež označil tento způsob za málo instruktivní, vzhledem k náročnosti skladeb a věku posluchače. Ve výchovných koncertech nacházely značnou odezvu snahy o popularizaci národní a světové kultury. Vznikaly první návody k jejich pořádání, v souvislosti s hudebně psychologickými výzkumy Františka Čády, Otakara Zicha (Estetické vnímání hudby) a dalších. Byla zdůrazňována potřeba výchovy receptivní hudebnosti. Podnětně působily články Konráda Pospíšila v Pedagogických rozhledech (O hudební výchově českého lidu – 1906).

Se vznikem samostatné Československé republiky v roce 1918 pokračoval boj za reformu hudební výchovy. Pozitivní změny v názorech našly uplatnění i v oblasti výchovných koncertů. Cennými podněty je obohatili Ferdinand Krch a Josef Kříčka, kteří usilovali o komplexní múzickou výchovu svých svěřenců v Domově dětství v Krnsku (1920 až 1924). V hudebních besedách spojovali hudební a pohybovou aktivitu dětí s rozhovorem. K navození zážitku z hudby využívali především malířství, poezii a tanec.

Od roku 1931 se na školách pořádaly hudební besedy, o které se zasloužil pedagog Adolf Cmíral. Stanovil hlavní zásady jejich pořádání: „*soustavnost, věkovost, přiměřenost, předběžný výklad a stylové provedení*“. Na českých školách pak doznaly značného rozšíření, kde pokračovaly i v průběhu druhé světové války. Pořádaly se i orchestrální výchovné koncerty v Praze, a to s Českou filharmonií a Symfonickým orchestrem FOK (1934).

Vzrůstající zájem o výchovné koncerty těsně před druhou světovou válkou zaznamenal výrazný posun v porozumění receptivní hudební výchovy. Léta 1945 – 1948 pozvedla hudební výchovu na vyšší úroveň. Tyto změny vyvolaly novou aktivitu i v oblasti výchovných koncertů s nově vznikajícími státními symfonickými orchestry.

První ucelenou koncepcí výchovných koncertů vytvořil pedagog František Blaha ve spolupráci s Filharmonií pracujících v Gottwaldově v letech 1949 – 1956. Měly promyšlenou, ucelenou formu a odpovídaly i věku dětí. Ve školách probíhala příprava podle rozborových archů s životopisy skladatelů a tématy uváděných skladeb. Na koncertech byly děti aktivizovány zpěvem, hudebními hádankami a soutěžemi. Názornost výkladu byla zpestřena promítáním diapozitivů. Značný ohlas Blahových koncertů vedl k následování v Praze, Brně, Ostravě, Olomouci, Plzni, Teplicích a v mnoha dalších městech. Od počátku padesátých let o trvalé pozornosti výchovných koncertů svědčí sled celostátních konferencí, z nichž první se konala v Gottwaldově v roce 1956, následovala pak v Brně a Nitře (1961) a dalších městech v průběhu let 1969 – 1980 a v Litomyšli (1985). Na konferencích se řešily otázky koncepce a organizace, včetně specifík koncertů pro učné a mateřské školy.

Bezprostředním vzorem nového a umělecky svébytného pojetí koncertů pro mládež byl cyklus Leonarda Bernsteina s Newyorskou filharmonií, který uváděla v letech 1966 – 1968 i Čs. televize. Přínosem byla zejména snaha o překonání bariéry mezi vážnou a zábavnou hudbou. V letech 1966 – 1968 se staly protějškem Bernsteinova cyklu výchovné koncerty Janáčkovy filharmonie v Ostravě, které připravoval skladatel Ilja Hurník. Pořady byly obohaceny jeho instruktivní tvorbou. S dětským publikem dovedl navázat vždy skvělý kontakt. Koncerty se objevily i v televizi a metodicky třídný celek vyšel na gramofonovém kompletu „Umění poslouchat hudbu“ (Supraphon 1972).

Významným mezníkem v historii výchovných koncertů byl zrod systému Mládež a kultura, jehož tvůrcem byl v letech 1970 Severočeský kraj. Cílem bylo zahrnout do výchovy mládeže prostředky kultury a umění, včetně výchovných koncertů. Systém byl po úspěšném ověření rozpracován v dalších krajích a okresech. Základní principy jeho realizace definitivně stanovilo usnesení vlády ČSR č. 397 z roku 1980. Byly tak vytvořeny organizační, ekonomické a institucionální předpoklady k systematickému začlenění školních koncertů do komplexní estetické výchovy mladé generace počínaje od mateřských škol až po střední školy.¹

---

1 Drábek, V. *ABC výchovných koncertů*, Praha: Olympia, 1987, s. 7-13

2 ESTETICKÉ HLEDISKO

Výchovnými koncerty se prolíná podstatná část estetické výchovy dětí a mládeže, jednak výchovným vlivem na jedince a jako cesta k aktivnímu poslechu hudby. Poskytují posluchači hluboké zážitky, bohaté poučení a estetické uspokojení. V mnoha směrech se koncertní instituce podílejí na utváření jedince zprostředkováním vlastního uměleckého díla, výběrem prováděných uměleckých děl v rámci dlouhodobého dramaturgického plánu. Tento plán by měl poskytnout přední díla různých slohových údobí, žánrů, autorů, uměleckých forem i vyjadřovacích prostředků tak, aby si návštěvník obohacoval rozhled, srovnával své umělecké a estetické zkušenosti, prohluboval si svůj vztah k umění a aby díla v něm vyvolávala zájem a potřebu stále se účastnit na kulturním životě. Také slavnostní atmosféra tohoto zařízení vstupuje do vztahu k interpretovanému dílu, ale i k umění vůbec.¹

Takovéto kulturně výchovné působení má na dítě významný vliv, neboť přispívá k jeho osobnímu rozvoji, formuje jeho etické a morální postoje, utváří hodnotou orientaci jedince.

Co tedy estetická výchova je, jaký má význam a vliv na utváření jedince?

2.1 Estetická výchova

Již samotný název estetická výchova napovídá, že jde o obor opírající se o základní vědní oblasti, o estetiku a pedagogiku. Jde o společenské vědy, z nichž každá má své vlastní teoretické poddisciplíny, problémy i specifické vazby s dalšími vědními obory. Estetika zkoumá estetické jevy ve všech jejich podobách, ať už jde o estetické hodnoty přírodních a společenských jevů, uměleckých děl či subjektivní reakce na ně. Pedagogika zkoumá principy, metody a prostředky výchovy vzhledem k jednotlivým věkovým kategoriím, metodice, tedy stanovení vhodných postupů a způsobů v pedagogickém procesu. Základní pedagogickou kategorií je výchova, kterou se mají dosahovat změny v psychickém i tělesném vývoji jedince, jednak ovlivněním jeho myšlení, morálního a estetického citění. V každé etapě vývoje společnosti je záměrnou činností, kterou se člověk formuje pro určitou společenskou činnost i účast na společenském životě.² Pod pojem estetická výchova spadá i výchova vkusu, jako estetika denního života, kterou je kultivován smysl pro krásu

---

1 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 149

2 KUKLINKOVÁ, T., ZÁGORŠEKOVÁ, M., FISCHEROVÁ, A. *Estetika a estetická výchova*. 1. vyd. Bratislava: OBZOR, n. p., 1980, s. 209-212

jevů a předmětů běžné každodenní potřeby.

Účinná estetická výchova je významným činitelem v uplatnění estetických zřetelů v celém životě společnosti a je součástí celoživotní výchovy. O estetice se hovoří, že je naukou o krásnu (estetičnu), která existuje v umění i mimo něj. Již od nepaměti si lidé všimli těžko definovatelných jevů, které v nich vyvolávaly prožitky a pocity uspokojení. Stávaly se předmětem přání a obdivu, jež měly silný vliv na jejich celkový duševní stav. Takovéto jevy začali nazývat krásnými, později estetickými.

V pojetí estetiky se lze setkat v užším nebo širším smyslu. Tento rozdíl lze spatřit v tom, že jednotlivé koncepce postihují jen některou stránku estetickovýchovného procesu, tedy v užším smyslu, lze její předmět spatřit jen v oblasti umění, kdy redukuje estetickou výchovu pouze na výchovu uměleckou. V širším pojetí se zabývá problematikou umění, jeho zákonitostmi a společenskou funkcí a problematikou estetické stránky mimoumělecké reality, jako je estetika přírody, prostředí a práce, tedy je pojata v estetické výchově mimouměleckými prostředky.¹

Estetická výchova formuje u jedince schopnost správně vnímat, chápat, citově prožívat a podle svých schopností posoudit krásu v uměleckých dílech i mimouměleckých estetických jevech a vytvářet tak k nim kladný vztah. Rozvíjí mravní kvality, mezilidské vztahy i kulturní zájmy. Podílí se na všestranném formování osobnosti, na rozvoji jeho osobních kvalit a přípravě pro jeho životní role, na kulturním životě společnosti. Je základem mezilidské komunikace.² Rozvíjí jedince po stránce receptivní jako vnímajícího, prožívajícího, chápajícího a hodnotícího krásu uměleckou i mimouměleckou a po stránce aktivní jako tvůrce krásy umělecké či mimoumělecké.

Dítě již od prvních okamžiků svého života se učí poznávat svět všemi svými smysly. Svou genetickou výbavou vstupuje do života a již v prvních počátcích života je ovlivněno svou matkou, prostředím do něhož se narodilo i množstvím podnětů, které na něho působí a jež následně rozhodují o jeho dalším rozvoji. Proto již od útlého věku můžeme jeho poznávací schopnosti pozitivně či negativně rozvíjet.

---

1 JÚVA, V. *Estetická výchova*. 1. vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 5-6

2 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 6

Značný vliv pro rozvoj dítěte má výchova promyšlená, cílevědomá a s citlivým přístupem. Při výchovném působení je vždy nutné brát v úvahu specifické zvláštnosti jedince, věk, mentální úroveň, jeho odlišnost a individualitu. Jen tak má účinek. Estetická výchova vychází z přirozených možností dětského vnímání, hodnocení a zájmů. Navazuje na fyziologické schopnosti dětí, zejména na činnost motorickou a smyslovou. Proniká všemi složkami výchovy citové, rozumové, mravní a tělesné.¹

Základní úlohu v estetickém rozvoji mladé generace zaujímají školy, které mohou žákům i studentům poskytnout v rámci vyučovacích předmětů, v mimovyučovacích aktivitách úpravou prostředí, rozličné estetické podněty, vést je v chápání umění i estetiky a podněcovat jejich trvalé estetické zájmy a potřeby. I když estetická výchova na mnoha základních a na středních školách netvoří samostatný předmět, jde zde o estetické zaměření výuky ve všech oborech a musí prolínat všechno školní zaměstnání.² „*Je stejně důležitá ve vyučování jazykovém, v estetice mluvy, slohu, ve výchově literární, historické, ve vědách přírodních, v matematice, jako v kreslení, modelování, jako ve výchově hudební a tělesné.*“³ Stálým zázemím estetickovýchovného působení však nadále zůstává rodina.

Rodina je místem k formování mladé generace, je základní sociální jednotkou, v níž jedinec nachází uspokojení svých základních potřeb. Je místem, kde se mu přirozenou cestou dostává množství podmětů a zkušeností, učí se sociálnímu chování, utváří se jeho světonázorové představy, pojmy pracovní, morální, politické, etické, které si postupně osvojuje ve svůj názor a přesvědčení, což se pak projevuje i v jeho celkovém chování.⁴ Každá rodina má své formy výchovy, které volí podle situací, schopností a předpokladů svých členů, přičemž důležitou roli hrají individuální schopnosti a předpoklady dítěte i rodiny. V tomto prostředí se dětem dostává prvních estetických podnětů, kde přejímají i estetizaci stylu života v rodině. V estetice rodinného prostředí se projevuje materiální prvek (např. vkusné vybavení a zařízení bytu, doplňky, květinová výzdoba), kultura mezilidských vztahů a estetická hodnota životního stylu rodiny. Také harmonická rodina může dítěti poskytnout větší zainteresovanost v oblasti umělecké výchovy, neboť lépe než výchovné instituce je schopna zajistit návštěvu koncertů, divadelních představení, výstav v muzeích a galeriích.

---

1 ŠEDÁ, V., ŠEDÝ, J. *Estetická výchova*. www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=179. 1. 10. 2012

2 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 132.

3 CHLUP, O., SYCHRA, A. *O estetické výchově*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., 1956, s. 25

4 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 160

Současně přispívá k rozvoji i aktivitě jejich umělecké činnosti vhodnými podmínkami pro výtvarnou práci, zpěv či hru na hudební nástroj a umožňuje rozvíjet zájmy o literaturu, hudbu, výtvarnictví, divadlo či film.¹ Oblast estetické výchovy je tedy přímo závislá na rodinné výchově, a to od narození dítěte.

Cílem estetickovýchovného procesu je estetický rozvoj jedince, jeho přizpůsobení se estetické kultuře společnosti, utváření jeho aktivního a tvořivého estetického vztahu k realitě. Pro úspěšné dosažení jsou důležité jeho předpoklady v povaze fyzické, psychické, sociální a vzdělanostní. Zvláštní pozornost v umělecké výchově bývá zaměřena na psychické předpoklady, jako jsou problémy schopností a nadání pro danou uměleckou činnost.² „*Schopnosti se tvoří a vyvíjejí pouze v činnosti, nelze je tedy chápat jako něco strnulého a neproměnného, ale jako plastického činitele, který se tvoří v průběhu života a rozvíjí v konkrétní činnosti.*“³ Tedy schopnosti estetického hodnocení si může každý člověk osvojit, není podmíněna výjimečným nadáním, ale lze je vypěstovat cílevědomou výchovou. V obecném pojetí estetické výchovy se zdůrazňuje její vlastní vyústění ve vypěstování estetických potřeb, které se stávají silnými a trvalými činiteli estetické aktivity jedince, a to jednak v oblasti umění i v celé životní sféře.⁴

V dnešní době je problematika estetické výchovy značně široká a její teorie výchovy i praxe se neustále vyvíjí. Jednak je to dáno rychlým rozvojem společnosti, kdy se vytváří nové potřeby a podmínky společnosti i nový životní způsob, čímž tuto výchovnou službu iniciuje o nové formy a metody.

---

1 JÚVA, V. *Estetická výchova*. 1. vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 65

2 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 87

3 JÚVA, V. *Problémy umělecké výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 48

4 JÚVA, V. *Esteticko výchovný proces*. 1. vyd. Brno: rektorát UJEP, 1968, s. 5

2.2 Cíle estetické výchovy

Bez cíle bychom výchovným působením nedosáhli zamýšleného výsledku, k němuž je směřováno za pomoci určitých prostředků, metod a postupů stanoveného úkolu. Tedy úkoly plníme a cíle dosahujeme. Cíl nevzniká sám od sebe, ale vyplývá z objektivních společenských potřeb a pomáhá je splnit, říká nám, čeho chceme dosáhnout a proč.

V estetickovýchovném procesu jsou cíle vázány na obecné výchovné cíle, z nichž jsou následně vyvozeny specifické cíle estetické výchovy, jimiž je usilováno o dosažení určitého ideálu. Estetická výchova rozvíjí jedince v oblasti umění a krásy, usiluje o rozvoj jeho umělecké aktivity a tvořivosti a estetizaci jeho osobnosti. Jejím cílem je tedy podstatně se podílet na růstu charakteru a vzdělání člověka jako člena společnosti. Z toho lze vyvodit následující obecné cíle:

- poznání estetické skutečnosti - v pochopení, prožití a vnímání uměleckého díla,
- způsobilost reagovat esteticky vhodně, účelně, svými schopnostmi rozumu, citu a vůle na jevy estetické skutečnosti,
- rozšíření potřebných teoretických znalostí a zvednutí všeobecné kulturní úrovně jedince.¹

V otázce cílů estetické výchovy se lze setkat s odlišnými přístupy, které mají své příčiny jednak v různých obecně pedagogických systémech, z nichž vycházejí a pak v rozmanitých funkcích, které se estetické výchově přikládají, čímž se často zaměřují jen na některou stránku estetickovýchovného procesu. Některé koncepce například usměřňují estetickou výchovu pouze na výchovu uměleckou anebo pak vyzvedají mimouměleckou oblast estetickovýchovné práce; přeceňují aktivní anebo pak receptivní stránku této výchovy; kladou důraz na obecně výchovné hledisko (formování světového názoru jedince, jeho morálního a politického profilu) anebo na specifické zřetele estetické a umělecké. Hlavní cíle estetické výchovy Jůva shrnuje do několika základních skupin, na základě analýzy českých i zahraničních koncepcí:

1. naučit jedince adekvátnímu estetickému vnímání, chápání, citovému prožívání a hodnocení krásy v umění i mimo umění. Jde o výchozí a specifický cíl estetické výchovy, který svou povahou je formativní,
2. seznámit jedince s významnými uměleckými díly národní a světové kultury,

---

¹ JANSOVÁ-HOLINKOVÁ, R. *K otázkám estetické výchovy*. Kostelec na Hané, s. 1

s jejich tvůrci a interprety, s uměleckými slohy a vývojovými etapami umění. Tento cíl úzce souvisí s předchozím cílem a svou povahou je materiální (na konkrétní vědomosti, dovednosti, návyky),

3. rozvíjet umělecké schopnosti a dovednosti interpretační i tvořivé, tj. v oblasti umění slovesného, výtvarného, hudebního, tanečního atd. K hlubšímu pochopení jednotlivých umění se lze dostat pouze tvůrčí uměleckou aktivitou. V rozvoji tvořivosti lze spatřit klíčový cíl estetické výchovy, který se pak odráží v celé oblasti životního konání jedince,
4. uměním a estetickou hodnotou reality¹ obnovovat jedincovo poznání, rozvíjet morální stránku osobnosti a zušlechťovat jeho myšlení, cítění, chování a pracovní činnost. Jde o obecný cíl, jímž je usilováno o všestranný rozvoj osobnosti.²

„Stykem s uměním a mimouměleckou krásou se zušlechťuje cítění, myšlení a chování člověka. Mění se jeho schopnosti postihnout estetické hodnoty ve vlastním jednání, v péči o osobní kulturu, estetickou úpravu životního prostředí nebo o kulturu mezilidských vztahů.“³

Konkrétní okruh cílů estetické výchovy tvoří chování a jednání člověka, které se utvářejí v podmínkách společenského života a jsou projevem vztahů člověka k jiným lidem a ke společnosti. V chování a jednání člověka, které jsou jeho vnějšími projevy myšlení a podle nich člověka posuzujeme a hodnotíme, se projevují jeho potřeby a zájmy, názory, přesvědčení, záliby, charakter i temperament.⁴

---

1 Estetická hodnota je vztah hodnocení subjektu k hodnocenému objektu, součást všeobecného světa materiálních a duchovních hodnot, prostřednictvím kterých si člověk uvědomuje svůj vztah k objektivní realitě a tím si ji i duchovně osvojuje.

LAPITKA, M. a kolektiv. *Estetická výchova v základnej a strednej škole*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, s. 9

2 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 65-66

3 MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vyd., Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha s.r.o., 2007, s. 46

4 HOLEŠOVSKÝ, F. *Ciele estetickej výchovy a ich konkretizácia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967, s. 39

2.3 Výchova uměním

V této výchově je hlavním výchovným prostředkem umění, dále umělecká díla různého druhu, a tyto společně vytváří jednu z částí estetické výchovy. Je považována za jednu z neúčinnějších a nepropracovanějších prostředků estetické výchovy co se týče otázky vnímání a prožívání uměleckých děl na člověka.

Je-li předmětem estetiky umění, co tedy umění je? V jeho pojetí jako společenského jevu nebylo a není jednoty, proto uvedu jen některé jeho významy.

Podle Chlupa jde o „*abstraktní výraz odvozený ze skutečných jevů, věcí, dějů, jimž připisujeme specifický význam poznání, citového prožitku, vůle*“.¹ Hostinský pojímá umění jako kulturní jev, jehož existence je zdůvodněna četnými funkcemi. Poukazuje na významnou funkci zábavní, jako nejušlechtlejší druh zábavy, a funkci mravní, která se podle něho může projevit přímo jako kladný nebo odstrašující příklad, a nebo nepřímo tím, že umělecké dílo vytváří obecné povědomí o nezbytnosti řešit určité problémy ve společnosti.² Sychrovo pojetí umění je vyjádřeno jako specifická forma poznání skutečnosti a jako specifická metoda zachycení a vyjádření pravdy o životě. V tomto pojetí vyzdvihuje základní znak umění jako formu poznávání a reality a taktéž vyzvedává rysy uměleckého obrazu, jimiž jsou „*konkrétnost, individualizovanost, emocionálnost, typičnost a krása*“.³

Umění ve své definici, ať už je jakékoliv, není jen něco, co najdeme v muzeích a v galeriích nebo ve starých městech, jako je Kutná Hora s chrámem svaté Barbory či Praha s dominantní stavbou gotické katedrály svatého Víta na Pražském hradě. Je prostě ve všem, co děláme k potěše smyslů, neboť není ryziho uměleckého díla, které by nepůsobilo především na naše smysly, na naše tělesné orgány vnímání. Síla uměleckého působení je závislá na tom, jaké množství prožitých citů, vzpomínek a myšlenek dokáže umělecké dílo v jedinci vyvolat. Je-li například posluchač soustředěně zaujat hudbou, chápe ji, bytostně prožívá a ztotožňuje se s ní, pak ho prožitek vnitřně mění, tedy mění se jeho subjektivní vztah ke skutečnosti. Umění v nás vyvolává a aktivizuje vzpomínky, zážitky, díky nimž vnímatel přehodnocuje vlastní životní zkušenost. „*Umí člověka celého uchopit, dát mu*

---

1 CHLUP, O., SYCHRA, A. *O estetické výchově*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., 1956, s. 7

2 JÚVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1987, s. 50

3 CHLUP, O., SYCHRA, A. *O estetické výchově*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., 1956, s. 48

schopnost ztotožnit se s druhým člověkem, osvojit si to, čím není a čím může být.“¹ Vždyť umění je univerzálním jazykem, kterému lze rozumět v každém koutu tohoto světa. Je považováno za jednu ze základních forem lidského poznání světa i sebevyjádření skrze symboly.

Vznik umění je podle antropologů a historiků tradičně spojováno až s nástupem člověka rozumného - Homo sapiens, tzn. do doby na rozhraní mladého a středního paleolitu zhruba před 40 000 lety. Tak staré jsou dochované nálezy v podobě kamenných nástrojů, plastiky z kostí a hlíny, šperky či nástěnné malby prehistorických zvířat v jeskyních. Přesto byly na různých místech světa nalezeny výtvořky, jejichž stáří se odhaduje na stovky tisíc let, což svědčí o opaku. Takovým příkladem byla soška ženy vytvořená opracováním kamene, v Maroku, známá jako Venuše z Tan-Tanu a jejíž stáří bylo stanoveno na 400 000 let. Takových nálezů přibývá, čímž vyvstává otázka na přehodnocení náhledu na prehistorické umění a jeho počátky přesunout do období starého paleolitu, tedy do doby před 250 000 až 600 000 lety.² Lze tedy konstatovat, že umění i jeho estetický cit jsou tak staré jako člověk sám a že patří k jeho bytostným znakům. Nejstarší umění obsahuje všechny základní myšlenky, které byly v pozdějších etapách kulturního vývoje rozvedeny.

Umění zde existuje jako osvojení světa formou nápodoby, výrazu, projevu a stvrzení existence člověka v přírodě, v okolním světě. „*Je sondou do duše člověka, výpovědí o jeho snech, tužbách i obavách.*“³ Každý, kdo má vztah s uměním, si obohacuje svůj život prožitky, kterými je umění naplněno, a odnáší si z něho do svého života plnost radosti, síly a vroucnosti životního pocitu.

Člověk již od nepaměti tvoří umělecká díla, která se odlišují materiálem a vyjadřovacími prostředky. Podle těchto odlišností se rozlišují druhy umění, přitom každý klade podle své přirozené povahy důraz na odlišné stránky estetického vztahu k životu. Každý druh umění v umělecké kultuře své epochy hraje svou úlohu, která se během doby mění, čímž se nerovnoměrně vyvíjí, jeho význam kolísá, nové druhy vznikají a jiné ustupují. Kučerová se zmiňuje o základních druzích umění, jimiž jsou:

- „*umění výtvarná - užité umění (ornamentika, užitá grafika, fotografie), architekt-*

---

1 JÚVA, V. *Esteticko výchovný proces*. 1. vyd. Brno: rektorát UJEP, 1968, s. 22

2 UHLÍŘ, A. *Historie: kdy se zrodilo umění?* www.neviditelnypes.lidovky.cz/historie-kdy-se-zrodilo-umeni-dk0-p_kultura.asp?c=A091022_103027_p_kultura_wag. 28. 10. 2012.

3 RYBÁŘ, R. *Základy estetiky a kultury*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1996, s. 12

- tura, sochařství, malířství (také grafika),*
- *umění múzická - tanec (lidový, umělý), mimika, hudba (vokální, instrumentální), slovesnost (lyrika, epika, drama),*
  - *umění sdružená - divadlo, pantomima, balet, opera, opereta, muzikál, činohra, film, mediální umění, intermediální umění.*¹

O vlivu umění na kultivaci smyslů, citů i fantazie není pochyb. Čím hlouběji ho jedinec prožívá, tím více se s ním ztotožňuje a tím si získává i pevnější charakter. O vlivu umění na individuální schopnosti člověka se zmiňuje Kuklinková a spol. Aktivní nebo i elementární umělecká činnost rozvíjí somaticko-motorické a fyziologické schopnosti. Například pokud dítěti předškolního věku dáme barvičky, maluje, aniž by si uvědomovalo důsledek své činnosti, především rozvíjí motorickou schopnost, která se ve vyšším stupni přenáší do dalších vývojových období. Nebo hra na hudební nástroj i poslech hudby nerozvíjí pouze sluch, ale i schopnost pro rytmus, melodii, potřebný tón. Umění má také vliv na mentální schopnosti člověka, rozvíjí například fantazii, logické myšlení, intelektuální schopnosti. Jednotlivé druhy umění nemají stejný podíl v estetické výchově, neboť zapřičiňují rozdílné zobrazení skutečnosti, jinou tvorbu uměleckého obrazu, jiný obsah, výrazové prostředky, styly, postupy atd. Některé druhy umění působí na zrak (výtvarné umění, architektura), na sluch (především hudba) a některé vnímáme současně zrakem i sluchem (např. divadlo, film). Také mohou vyjadřovat umělecký obraz staticky, např. sochařství, jiné je rozvíjejí v čase, např. hudba, taneční, scénické umění.²

Podle Malacha jsou umělecká díla přijímána postupně a lze hovořit o procesu percepce uměleckého díla, který má čtyři fáze:³

- *„vnímání (apercepce) uměleckého díla - dílo je vnímáno uvědoměle,*
- *chápaní - dílo je kognitivně zpracováno a osvojeno,*
- *prožívání - vnímající subjekt prožívá emocionální a estetický zážitek,*
- *hodnocení - vnímající vyslovuje emocionální, intelektuální a estetický soud.*“

Všechny druhy umění jsou svou vlastností pro člověka potřebné a užitečné. „*Umění před-*

---

1 KUČEROVÁ, S. *Obecné základy estetické výchovy*. 1. vyd. Brno: rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1990, s. 44

2 KUKLINKOVÁ, T., ZÁGORŠEKOVÁ, M., FISCHEROVÁ, A. *Estetika a estetická výchova*. 1. vyd. Bratislava: OBZOR, n. p., 1980, s. 325-327

3 MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vyd., Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha s.r.o., 2007, s. 46

stavuje nejkonzentrovanejší formu estetické činnosti, v níž se výrazně projevují zákony krásy a svým estetickým působením je stále účinným pedagogickým prostředkem kultivování estetických potřeb člověka.“¹ Umění má svůj vývoj, tradice, má své dějiny, které se neustále rozšiřují.

Aby výchova uměním plnila své poslání, nemůže se omezovat na nahodilé užívání filmů, úryvků z literárních děl apod., ale je třeba, aby byla vedena systematicky. Čím větší rozmanitost uměleckých oborů ožíví názor žáků na probírané učivo, tím hlubší bude její osvojení a pochopení zákonitostí. Umění může plně splnit své výchovné poslání jen tehdy, je-li jako umění prožíváno.²

Co umění pro pedagogickou praxi znamená?

- Umělecké poznání odráží skutečnost převážně v obrazech a jimž je vlastní hlavní princip didaktický, tj. názornost. Uměleckému působení jsou již otevřeny děti předškolního věku, a proto je velmi žádoucí, aby toto působení i později provázelo všechnu pojmovou výuku jako významná názorová složka,
- umělecký obraz skutečnosti má emotivní sílu, zmocňuje se celé bytosti. Jeho působení na cit je významné v dětském věku, kdy se schopnost přijímat rozumové poučení ještě dost nerozvinulo,
- přednost umění je dána i tím, že pedagogické názory umělců pronikají prostřednictvím jejich děl přímo na jedince,
- umění působí v předškolní výchově, ve volném čase, v rodině atd. Umění ve formě pohádek, písniček obohacuje v dítěti fantazii, učí hrát, ve formě obrázků rozvíjí pozorovací schopnost dítěte, rozvíjí jeho smysly a ve formě zábavné knihy se stává pro dítě líbivou a žádoucí chvilkou.³

---

1 KUKLINKOVÁ, T., ZÁGORŠEKOVÁ, M., FISCHEROVÁ, A. *Estetika a estetická výchova*. 1. vyd. Bratislava: OBZOR, n. p., 1980, s. 223

2 CHLUP, O., SYCHRA, A. *O estetické výchově*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., 1956, s. 58

3 POPELOVÁ, J., KOUKAL, E., KOUKALOVÁ, M., TRAPL, M. *Tyl, Němcová, Klácel. Výchovný význam jejich díla*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955, s. 6-7

2.4 Estetické vnímání a prožitek

Estetické vnímání patří k nejdůležitějším kategoriím estetické výchovy, je klíčovým pojmem výchovy ke kráse a k umění. Odborná literatura se ztotožňuje v názoru, že estetické vnímání nelze chápat jako pouhý smyslový odraz skutečnosti. Jde o složitý proces se silným prvkem hodnocení, v němž se uplatňuje odraz celého individuálního světa představ, emocí a zkušeností. Každé vnímání vyžaduje rozumovou činnost, neboť její pomocí se smyslový vjem dostává do souvislosti s vnějším podnětem či jevem. Úroveň estetického vnímání je závislá na rozvoji smyslové činnosti, na okruhu představ, emocí, na stupni rozumového a citového vývoje, na estetickém vzdělání a typu psychiky.

Proč nejsme jednotní v názoru na to, co se nám líbí či nelíbí?

Jak Kučerová uvádí, „*účin estetického objektu je podle výsledků dlouholetého pozorování a dlouhodobých zkušeností podmíněn vztahy citově-smyslovými, citově-představovými a citově-intelektuálními*“.¹

U vztahu citově-smyslového je libost tohoto vztahu vyvolána přímo působením objektu na smysly a je výsledkem bezprostředního účinku zrakových či sluchových podnětů. Lidé pokud nejsou vedeni estetickou výchovou a vlivnými příklady, zůstávají v oblasti estetického výběru a hodnocení pouze při primitivní smyslově-fyziologické příjemnosti. Vliv pauměleckého braku a kýče všeho druhu všestranně využívá toho, co je fyziologicky líbivé, dráždivé, opojné. Úkolem estetické výchovy je vést člověka od takového primitivního smyslového dráždění ke kultivovanému smyslovému prožitku, jejím výsledkem je pak smyslový výcvik a rozvoj vnímání.

U vztahu citově-fantazijního si lze pouze citově-fantazijním prožitkem osvojit estetický předmět. V této sféře se nejvíce projevuje účinný estetického objektu, který nejsilněji zasahuje a poznamenává osobnost. Tyto vztahy je nutné kultivovat, jinak u neškoleného vnímatele se může projevit tím, že se snadno oddá výtvarům nezdravé nebo i zvrácené emocionalitě, která může pokřivit jeho vztah k životu. Estetická výchova usiluje o vyvážení vlivu citově-fantazijních prožitků rozvojem volní, tvořivé stránky osobnosti a rozvojem intelektuální kontroly prožitků.

---

1 KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon Prešov, 1996, s. 154

Vztahy citově-intelektuální podporují citově-smyslové i citově-fantazijní vzruchy vědomé kontrole, spojují estetický prožitek s esteticky hodnotícím soudem. V této oblasti výchova vede od primitivního, zjednodušujícího chápání obsahu a funkce estetických objektů k po- učenému, citlivému porozumění jejich významu.¹

Výchova schopnosti pozorovat a vnímat estetické jevy a hodnoty je ontogeneticky prvním stádiem pěstování základního i rozvinutého estetického vědomí. Rozvinutým estetickým vnímáním se projevuje smysl pro barvu, zvukovou bohatost, rytmus apod. a pomáhá utvá- řet si aktivní vztah k estetickému v umělecké, ale i v mimoumělecké formě.²

PROŽITEK

Spojením a srovnáváním vnímaných jevů se zážitky a zkušenostmi vzniká estetický proži- tek, jako citový stav a reakce na asociativní činnost mysli. Čím více asociací estetický jev či umělecké dílo v člověku vyvolá, tím je bohatší a hlubší citová reakce na něj. Takový prožitek se projevuje pouze v duchovní sféře a povznáší člověka směrem k altruismu.³

Podle Spousty je „*estetický prožitek bezprostředním výrazem estetického vztahu ke skuteč- nosti*“. V čem tato podstata estetického vztahu spočívá, se zmiňuje:

- v silné touze po kráse,
- ve způsobu uvědomování a prožitku rozličných jevů,
- v hodnocení, které je oceňováním a posuzováním různých jevů,
- estetický vztah člověka ke skutečnosti lze chápat jako specifický způsob reakce subjektu na libovolný objektivní fenomén – přírodu, společnost, předmět, proces, vztah, cit.⁴

Vůdčí rolí při uvědomělém vnímání a prožívání hudebního díla hrají city. Hudba má totiž ze všech druhů umění nejpříznivější podmínky pro silný citový náboj. Dokáže se silně

---

1 KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon Prešov, 1996, s. 154-156

2 KUKLINKOVÁ, T., ZÁGORŠEKOVÁ, M., FISCHEROVÁ, A. *Estetika a estetická výchova*. 1. vyd. Bratislava: OBZOR, n. p., 1980, s. 267

3 Tamtéž, s. 269

4 SPOUSTA, V. *Estetické hodnoty člověka*. UNIVERITAS revue Masarykovy univerzity, ročník 44, číslo 3-4, 2011, s. 5

vnést do emocionální sféry vnímajícího, že evokuje v jeho psychice i ryze subjektivní pocity a nálady, zmocňuje se tak nejcitlivějších oblastí lidského nitra. Při jejím prožívání hudební výraz a emoce korespondují úzce s okamžitými duševními stavy a prožitky vnímajícího, jehož zážitek může vrcholit až do extáze.^{1;2}

Takové stavy z nás každý zná, například ze sledování dojemného filmového příběhu s umocňující hudbou, kdy se neubrání slzám, smíchu či zamyšlení se nad sebou samým. O hudbě se říká, že je mocná čarodějka, velmi často odplaví smutek, jindy zase povzbudí, dodá sílu a energii, nebo i navrátí klid.

---

1 SPOUSTA, V. *Krása, umění a výchova*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 64-65

2 Extáze - také i vytržení. Extáze je stav mimořádně vypjatého citového vzrušení provázený nevnímáním okolí. V tomto stavu člověk prožívá pouze psychické blaho, například hluboké citové citění.

2.5 Umění vnímat umění

Hudba je umění „ *které působí na hudebníky i posluchače prostřednictvím tónů zpívaných nebo hraných na hudební nástroje. Působí na smysly i city člověka prostřednictvím sdílnosti krásných a mnohotvárných melodií, rytmů a harmonií, může vyjadřovat své vidění světa a života a jeho humanistické ideály.*“¹ Taktéž hudba našeho národa vždy byla a je významnou a uznávanou složkou naší kultury.

Kultura se významným vlivem podílí na rozumovém a citovém utváření osobnosti. Je neoddělitelnou vlastností společnosti, s níž vzniká a rozvíjí se a s úpadkem společnosti zaniká. Je specifickou funkcí kolektivního života lidí a má čtyři významy: vzdělávat, pěstovat tělo, zušlechťovat ducha a uchovávat ve vážnosti zvyky, památky.² Výchova ke kulturnosti vede k pěstování a rozvíjení kulturních návyků i k porozumění kulturních hodnot. S tímto souvisí i velký význam estetické výchovy, která se zaměřuje na vnímání uměleckého díla a vede jedince k vnímání krásna jak v přírodě, tak i v umění, učí ho všimnout si věcí, vidět krásu barev, světla a stínů, tvarů, slyšet ho čistotu a barevnost tónů, melodie a harmonie v hudbě, vnímat krásu rytmu, pohybu, projevu lidské řeči.³

V estetické výchově je větší péče věnována estetickému vnímání ve výchově k umění, kde umělecká výchova má svou tradici, kdy úkoly a prostředky k jejich plnění jsou propracovány se specifickými zřeteli k výchově hudební, výtvarné a literární, které vedou k vnímání uměleckého díla, k chápání a prožívání estetického jevu, estetického hodnocení a k utváření estetického vkusu, kterým se nezamýšlí vnucovat hodnotící cizí soudy, ale tvoření soudů vlastních.

Pokud se zamyslíme nad současnou kvalitou mezilidských vztahů, je nutné hledat nové způsoby včetně účinných prostředků a cílů, které by rozvíjely vše lidské v člověku.

Může jimi být hudba?

Nelze si nepovšimnout, že nejen u nás, ale i na celém světě se společnost i odborníci zabývají problémy mládeže, k nimž patří nejen užívání omamných látek, násilné činy, anarchie,

---

1 ŠÍP, L. *Řeč tónů*. 1. vyd. Praha: Horizont, naklad. Socialistické akademie ČSSR, 1985, s. 4

2 KUČEROVÁ, S. *Obecké základy estetické výchovy*. 1. vyd. Brno: rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1990, s. 9

3 ŠÍP, L. *Řeč tónů*. 1. vyd. Praha: Horizont, naklad. Socialistické akademie ČSSR, 1985, s. 8

ale i nezaměstnanost, třídní rozdíly včetně diskriminace. Mládež má své pozitivní i negativní stránky, i když ne ve stejné míře, kdy do jejího života zasáhla vyspělá technika a kdy na ni působí vlivy sociální, rodina, prostředí. V tomto problému nemůže pomoci pouze hudba, i když cílevědomá hudební výchova je prokazatelným a velmi mocným nástrojem výchovy či převýchovy vůbec.¹

Hudba je faktorem sociálním a je součástí našeho života. Může ji poslouchat kdokoli bez základních znalostí a pokud se nad melodií zasní či zamyslí, tak k němu hudba pronikla. Má schopnost vyvolávat určité nálady, atmosféru a je schopná mravně motivovat člověka. Základním úkolem hudební výchovy v oblasti vnímání hudby je naučit žáky s porozuměním naslouchat přiměřenou hodnotnou hudbu, rozvíjet jejich hudebnost a vychovávat v nich zájem o hudbu a lásku k hudebnímu umění.² Obzvláště se zdůrazňuje vedení k účinnému, tvořivému projevu v hudební oblasti a posilování kolektivního citění. Hudba, ale i zpěv jsou záležitostmi kolektivní a jejich amatérské pěstování je též důležitou složkou hudebního umění. Nejde jen o zábavnou záležitost či příjemnou zvukovou kulisu, ale má vliv na rozšiřování duševního života a kulturního obzoru. Bez hudby a zpěvu si život snad nedovedeme ani představit. Píseň je nejpřirozenějším projevem člověka, vyjadřuje a prohlubuje jeho city, radost i bolest a zušlechťuje jeho myšlení i konání. Proto je velmi důležité rozvíjet smysl pro umění především ve výchově mládeže a vytvářet tak předpoklady pro bohatší kulturní život příštích generací.³

Krása hudby posluchače posiluje, obnovuje jeho duševní i fyzické síly, kultivuje jeho osobnost. Poslech hudby je složitým procesem, na kterém se podílí vnímání, prožívání i myšlení. O vnímání lze hovořit, pokud se poddáme smyslovému a citovému působení skladby. Uvědomělý poslech je pak záležitostí celé posluchačovy psychiky. Hudba velmi dobře vystihuje zvuky, duševní hnutí, což vyvolává podobné reakce u posluchače. Tímto je hudba schopna se spojit s různými projevy citovými jako radost či smutek, smyslovými jako zvukomalba a abstraktními podněty (vítězství kladu nad zápor).⁴

---

1 ŠÍP, L. *Řeč tónů*. 1. vyd. Praha: Horizont, naklad. Socialistické akademie ČSSR, 1985, s. 9-10

2 HOLEŠOVSKÝ, F. *Ciele estetickej výchovy a ich konkretizácia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967, s. 154

3 BARTOŠ, J. Z. *Breviář posluchače hudby*. 1. vyd. Praha: Práce, vyd. a nakl. ROH, 1983, s. 162-163

4 DRÁBEK, V. *ABC výchovných koncertů*. Praha: Olympia, 1987, s. 24-25

Hudba nám může mnoho sdělit, například o které době vypráví, když použije charakteristických stylových znaků staré hudby, nebo o jakém prostředí či světě vypráví, když dá zaznít čínské hudbě, černošským jazzovým rytmům, jihoamerické sambě apod. Může skutečnost i zvukomalebně ilustrovat například rozpoutání bouře na moři a jeho vlnobití, taktéž i bouři válečnou či charakteristický zvuk kopyt koní při klusání či cvalu, nebo líčí tiché mírné, poetické nálady, jež v tónech evokují jednoznačnou představu, kdy můžeme slyšet bublání potůčku, volání kukačky či zpěv ptáčků nebo šumění listí. Hudba promlouvá k posluchači řečí srozumitelnou a silnou a každý ji podle stavu své mysli a citů chápe jinak, taktéž i posluchač vnímá stejnou skladbu s jinou intenzitou a prožitkem, a to činí hudbu bohatou, krásnou a pro každého potřebnou.¹ Působí obzvláště emotivně, zasahuje lidskou psychiku prostřednictvím dominujícího výrazu rytmu, melodie, dynamiky, čímž vyvolává mohutný proud citů.

Drábek v publikaci uvádí, že přiměřené chápání hudby se neobejde bez základního hudebního vzdělání, které je právem zdůrazňované ve výchovném procesu a samo o sobě nestačí. Poukazuje na sociologické výzkumy, které prokázaly, že příčinou netečnosti určité části populace k tzv. vážné hudbě je jiný žebříček hodnot. Tedy ne, že by nebyla neschopna vnímat hudební skladbu, např. Smetany či Dvořáka a nebyla neznalá jejich skladeb. Ale bylo odhaleno společenské pozadí estetické orientace lidí, která limituje jednotlivce i příslušností k určité sociální vrstvě, partě, skupině. Hudba se stává předmětem uvažování a konverzace, ale i způsobem, jak projevat určité skupinové postoje.²

V mateřské škole je hudba pro děti součástí kouzelného světa pohádek a dovádivých her. Rády naslouchají skladbičkám, v nichž rozlišují, zda jde o vážné či veselé. Hudba v dětech vzbuzuje radost a vybavuje je poslechovými návyky.

U žáků školního věku 6 – 11 let stoupá chuť k vokálně instrumentálním činnostem a vyjadřování hudby pohybem. Mládí je živé a veselé, a proto dává přednost výraznému rytmu a melodice.

Pubescence 11 – 15 let. V tomto věkovém období jde o bouřlivý rozvoj všech složek dětské osobnosti, především rozumových. Mentální změny a potřeba sociální adaptace

---

1 ŠÍP, L. *Řeč tónů*. 1. vyd. Praha: Horizont, naklad. Socialistické akademie ČSSR, 1985, s. 36-40

2 DRÁBEK, V. *ABC výchovných koncertů*. Praha: Olympia, 1987, s. 25-26

zásadně ovlivňují i vztah bubescenta k umění. V hudbě je estetické vyžití nahrazováno identifikací s interpretem, tedy nezáleží, co se hraje, ale hodnotu skladbě dodává přítomnost hvězdy známé skupiny. Typický v tomto věku je zájem ze života oblíbených hvězd a opojení zvukem v hudbě. Ve školní hudební výchově žáci upřednostňují poslech pop music a rozhovory o jejich interpretech.

U středoškoláků a učňů je věk 15 – 18 let obdobím usilovného hledání sebe sama a pozvolným nacházením vnější i vnitřní rovnováhy. Adolescent je schopen pochopit náročná umělecká díla s jeho intenzivním prožitím, samozřejmě za předpokladu podpory účinného a nenásilného působení. Pro adolescenta je pocit sounáležitosti se svými vrstevníky, ale i naplnění potřeby sociálního uznání jeho výrazem bezpečnosti. Jde zde o vymanění se ze závislosti dospělých a manifestovat tak vlastní pojetí světa, což se projevuje ve stylu oblékání, výstředním účesem, jenž je otázkou prestiže v daném sociálním prostředí. I malá neformální parta v tomto procesu působí jako síto, které propouští zvenčí pouze to, co jí imponuje. Tím, že mladý člověk změnil skupinovou příslušnost, může přejít od oblíbenosti jazzu a jazzu k zájmu o existencialismus,¹ od úsilí být dobrým ve škole k chuligánství. Mladiství mají mnoho důvodů proč poslouchat hudbu a ne všechny jsou jen estetické. V tomto věku je na prvním místě zábava a rozptýlení, následuje informovanost v zábavní hudbě a pak estetický (umělecký) prožitek, který je nejčastěji u milovníků vážné hudby.

Hudba v životě dětí a mládeže hraje velmi důležitou roli a s postupem času se stává hlavní náplní jejich volného času. Jejich hudební vkus je značně ovlivňován masovými sdělovacími prostředky. Ve výběru žánrů a zdrojů poslechu u žáků základní školy převládá potřeba nových dojmů, u středoškoláků a učňů jde o moment socializace prostřednictvím hudby. Jednostrannost hudebních zájmů jsou natolik tvárné, že by mohly být výchovou kultivovány. Zájem o vážnou hudbu je třeba již podchytit v útlém věku a systematicky ho rozvíjet. Tento zájem pak provází člověka po celý jeho život a vytváří protiváhu v jednostrannosti módního zaměření i v době puberty a adolescence.

---

1 Existencialismus – soudobý směr filosofie, zdůrazňující základní význam prosté existence a pokládající psychické prožitky za základ bytí; v podstatě forma subjektivního idealismu. Politicky lze existencialisty označit jako levicové, jejich filosofické názory jsou poměrně pesimistické. Zajímavé jsou jejich názory na svobodu, o které si mysleli, že člověk je k ní odsouzen, stále musí mezi něčím volit a vybírat.

Cesta mladých k hudbě vede nejen přes poslech a praktické hudební činnosti, ale utváří se i na pozadí společenského vědomí, jímž je výměna informací ze světa hudby, rozhovory o hudbě a hudebnících.¹

---

¹ DRÁBEK, V. *ABC výchovných koncertů*. Praha: Olympia, 1987, s. 28-36

3 MRAVNÍ HLEDISKO

Není situace, která by neměla své morálně výchovné aspekty, která by byla zcela lhostejná k mravnímu charakteru jedince a jenž by se neodrážela v jeho dalším vývoji.

Mravní výchova především usiluje o to, aby vychovávaní jedinci přijali určité normy a také podle nich jednali. Jde o záměrnou činnost vychovatele, která vede k vychování určitých lidských vlastností, názorů, postojů, dovedností, citů apod. Morálkou či mravností lze rozumět souhrn pravidel vzájemného chování lidí, která jsou v určité době a prostředí považována za závazná.¹

Na mravní výchově lidského jedince se prvotně podílí rodina od prvních dní jeho života, a to ve větší míře, a v tomto směru je na ní i hlavní odpovědnost. Je nezbytné, aby se od svých rodičů děti naučily slušně mluvit, zdravit ostatní a byly zdvořilé a ochotné. Tedy na nich a jejich dobrém příkladu záleží, jaké budou jejich děti.

Závažnost příkladu pro výchovu mistrně vystihl náš významný a v zahraničí uznávaný Jan Amos Komenský ve svém Informatoriu školy mateřské i v Didaktice, prohlásil, že děti opičátka jsou. Co dítě vidí nebo slyší u svých rodičů a ostatních dospělých, tomu se přizpůsobuje.² „*Disciplínu je třeba podporovat především dobrými příklady, laskavými slovy a vždy upřímnou a bezelstnou nákloností.*“³

Morální výchova se obrací k celé osobnosti a formuje ji po všech stránkách. V každém vývojovém stupni od narození do dospělosti má jedinec jiné psychické předpoklady pro mravní výchovu, které jsou dány charakteristickými věkovými zvláštnostmi jeho intelektuálních, emocionálních a volních procesů.⁴ Psychické předpoklady pro mravní výchovu se u dítěte postupně vyvíjejí a v různých jeho vývojových obdobích jsou i různé předpoklady pro tuto výchovu.⁵ Od útlého věku musí dítě vědět, co se smí a co se nesmí, i když ještě není schopno chápat morální souvislosti. S morální výchovou nelze otálet, ale je nezbytné

---

1 GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. *Pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 57

2 PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. Praha: SPN, n. p., 1988, s. 128

3 CHLUP, O., NOVOTNÝ, J. *Výchova v zrcadle pramenů*. Praha: Dědictví Komenského SPN, 1950, s. 422

4 KUČEROVÁ, S., MAŇÁK, J. *Kapitoly o metodách vyučování a mravní výchovy*. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 1963, s. 99

5 Tamtéž, s. 119

se jí zabývat od malička. Někteří rodiče se bohužel domnívají, že s morální výchovou je třeba začít, jakmile dítě bude mít rozum.

Příklad je nejlepším výchovným prostředkem, který se opírá o pud napodobovací, nejvýznamnější dětský pud, který je velmi silně vyvinut. Čím je dítě mladší, zřetelněji se projevuje. Napodobuje to, čím je obklopeno, co je mu přístupné a blízké, ovšem slepě, bez výběru. Všichni, kteří dítě obklopují, značnou mírou přispívají k formování jeho charakteru, ať už vědomě či nevědomě. Dokonce mohou působit silněji tím, co dělají, než tím co říkají.¹ Jaké chceme mít děti, takoví bychom měli být nejprve sami. Napomenutí, domluvy, příkazy a zákazy jsou jen podporou při výchově dětí, avšak nikdy nemohou nahradit dobrý příklad a také tak nenapraví, co špatný příklad pokazil.

Je vhodné dětem předvádět pozitivní, kladné příklady poukazující na žádoucí chování a dobré vlastnosti, ale i příklady odstrašující, které ukazují, jak se jednat nemá. I negativní příklad vyvolává pevné zábrany strachem a nechutí tam, kde by neopatrnost, nedbalost či lehkomyšlnost mohly způsobit nenapravitelné následky jako hry se zápalkami, s ostrými předměty, přecházení silnice, kouření, alkohol apod. Musí vědět, že dobré jednání má dobré důsledky a špatné jednání vede ke špatným koncům a že dobro ve skutečnosti není vždy bezprostředně odměněno a zlo potrestáno.²

Z počátku je rozvoj dětského myšlení podporován názornými příklady, postupně na nich přestává být závislé, osamostatňuje se a v letech dospívání si vytváří již své životní názory.³ V rodině je psychika dítěte ovlivňována příkladem rodičů, neboť osobní příklad v ní je neobyčejně přesvědčivý až strhující. Pokud dítě v rodině vidí přetvářku, nepoctivost a chytračení ve vztahu k lidem, či mezi rodiči chybí vzájemná slušnost, ohleduplnost a kde dochází k hádkám, pak i tyto vlivy se objevují v jejich životě, kdy jednají stejně. Mnohdy zkušenosti potvrzují, že hlavní vinu na špatném jednání mladistvých provinilců mívají právě rodiče, proto je vliv rodiny pro dítě velmi rozhodující.⁴

Na výchově mládeže se podílí celá řada výchovných zařízení a osob, jimiž je rodina, mateřská škola, škola, školní družina, různé zájmové organizace aj. K tomuto výchovnému působení přistupuje nadále vliv veřejnosti, různé kulturní akce, tisk, rozhlas, televize,

---

1 KUČEROVÁ, S., MAŇÁK, J. *Kapitoly o metodách vyučování a mravní výchovy*. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 1963, s. 150

2 Tamtéž, s. 153

3 Tamtéž, s. 119

4 PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. Praha: SPN, n. p., 1988, s. 129

literatura, výtvarné umění, hudba aj.¹ Úkolem cílevědomé výchovy je vytvářet pro dítě dobrou společnost a vylučovat působení nevhodných příkladů, vzdalovat se špatné společnosti, zvláště v předškolním a mladším školním věku. Mládež napodobuje, co se jí líbí, co obdivuje, chce se podobat např. svým starším kamarádům, kteří ji imponují svými dovednostmi, znalostmi či oblíbeným filmovým hrdinům, populárním pěveckým či hudebním hvězdám aj. S těmi, co jsou pro ně protivní, nechtějí mít nic společného. Proto výchovně účinný příklad musí být nutně zajímavý, přitažlivý.²

Mezi velmi silné výchovné prostředky patří kolektiv, neboť zde si je možné osvojit takové vlastnosti jako kamarádství, solidárnost, ochotu pomáhat, ohleduplnost a porozumění k druhým. V dětském kolektivu si děti postupně osvojují i pravidla kulturního a společenského chování, které jsou prvopočáteční formou morálky a estetiky každodenního života. Ve školním věku vedle vlivu dospělých se více ujímá vliv kamarádů, na jejichž ocenění dítěti mnoho záleží, touží po uznání své party, svého kolektivu a učí se hodnotit samo sebe očima kamarádů.³

Pokud zdůrazňujeme význam dobrého příkladu, musíme si připomenout, jakým působivým pomocníkem při výchově může být umění.

Hodnotové a působivé umělecké dílo ať už je v podobě vhodné povídky, filmu, divadelního představení či působivého výchovného koncertu s příklady a vzory hudebních velikánů apod., může vnímatele natolik strhnout a ovlivnit, že se budou snažit je napodobit či řídit se jejich velkým vzorem, stylem práce, života apod. Obrazy těchto vzorů někdy nosíme s sebou po celý život. Anž si to někdy uvědomujeme, formujeme podle nich svůj život a vystupujeme podle nich v určitých situacích.

Vliv umění je nepochybný v oblasti pěstění smyslů, citů a fantazie. Estetické hodnocení je aktem celé osobnosti, pomáhá vnímateli, aby v prožitcích odhalil své city, ideály. Čím hlouběji prožívá umělecké ideály a ztotožňuje se s nimi, tím pevnější a celistvější charakter získává.⁴

---

1 KUČEROVÁ, S., MAŇÁK, J. *Kapitoly o metodách vyučování a mravní výchovy*. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 1963, s. 122

2 Tamtéž, s. 151-152

3 Tamtéž, s. 114

4 KUČEROVÁ, S. *Člověk*Hodnoty*Výchova*. Prešov: ManaCon Prešov, 1996, s. 161

Z hlediska mravní výchovy dětí a mládeže mají estetické prožitky zvláštní význam na utváření jejich etických postojů k realitě. Vyvolávají jejich sympatie a antipatie a odrážejí se v jejich vztazích. Společné estetické zážitky a prožitky sblížují a sdružují děti, mohou napomoci k upevnění jejich vzájemných vztahů a prohloubit organizaci kolektivu.¹

---

¹ JÚVA, V. *Estetická výchova*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1970, s. 20

4 SOCIALIZAČNÍ HLEDISKO

Člověk je společenská bytost, je závislá na jiných lidech, a to jak hmotně, tak i psychicky. Získává od ostatních informace, na jejichž základě si vytváří obraz světa a usměrňuje své chování. Člověk se učí od společnosti jako její člen a jeho společenské prostředí formuje jeho osobnost.¹ Dá se tedy i říci, že je produktem života ve společnosti a je utvářen v procesu socializace.

Kohoutek uvádí, že „*Socializace vede k postupné přeměně člověka z biologické bytosti v bytost lidskou, a to vlivem sociálního prostředí, hry a práce. Jde o to, aby se jedinec naučil žít s druhými lidmi, efektivně s nimi kooperoval a komunikoval. Je celoživotním procesem, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se do společnosti.*“² Je také procesem, který se uskutečňuje vždy v konkrétním sociálním prostředí. Primárně probíhá v rodině, kde člověk získává základní představy o své společnosti, o vztazích mezi lidmi, co je dovoleno a co se nesmí, jsou mu vštěpovány základní vzorce chování. Následně se odehrává ve skupině vrstevníků, ve škole, v pracovním kolektivu, prostřednictvím masmédií (rozhlas, televize, kino, časopisy, noviny, knihy, internet), společenských organizací, ale i působením umění apod. Po celý život se lidé učí ve společenských podmínkách a současně ovlivňují život společnosti.

UMĚNÍ JAKO SPOLEČENSKÝ JEV

Estetika má počátek tam, kde člověk byl schopen dát svému duševnímu odrazu výraz slovní, zvukový, výtvarný a pohybový. Je-li předmětem zkoumání estetiky umění, tak i tyto počátky souvisí se vznikem umění na zemi. Umění ovlivňuje růst člověka i charakter celé společnosti a má sociální podstatu. Má schopnost ve společnosti šířit určité poznatky a informace, vštěpuje vnímateli hodnotovou orientaci. Má funkci výchovnou, jejíž cílem není poučovat, nýbrž utvářet vztah člověka k životu. Umění je specifickou formou společenského vědomí lidské činnosti a jako odraz společenského života jistým způsobem souvisí s ostatními projevy duchovního života - politikou, vědou, morálkou.³

O socializaci umění pojednává Otakar Hostinský, v níž umění spočívá v tom, že má patřit

---

1 Bauman, Z. *Sociologie*. 3. vydání, Praha: Orbis, 1966, s. 265-266

2 Kohoutek, R. *Socializace člověka*. <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/socializace-cloveka>. 26. 11. 2012

3 Lapitka, M. a kol. *Estetická výchova*. 1. vydání, Bratislava: SPN, 1991, s. 25

všem bez rozdílu, také dospělým i dětem v rodině a školní mládeži. Cílem socializace umění je „zvýšení hodnoty života těmi uměleckými prožitky, které každému bez rozdílu jsou snadno přístupné, i když si jich umí povšimnout, dovede je i vnímat.“¹ Tímto poukazuje na úkol rozvíjet pravý smysl a cit pro umění, pěstovat vkus a vedení k vlastní soudnosti ve věcech uměleckých. Umění podle něho nemá být povrchní zábavou, ale má být správně vnímáno, aby přinášelo své hodnoty a vzdělávalo. Má usměřňovat citový život člověka, aby rozum i cit byly v harmonickém souladu.

V socializaci dětí a mládeže v nové koncepci výchovných koncertů jde o jednu z forem školní estetické výchovy, kde koncert zprostředkovává žákům poslech živě produkovaných hudebních děl všech druhů a žánrů, poskytuje základní přehled o hudebních formách, o hudebních nástrojích, hudebně výrazových prostředcích, o začlenění hudby do širších uměleckých i společenských souvislostí. Také učí hudbu emocionálně prožívat i rozumově chápat a vybavuje děti základními hodnotovými měřítky a kulturními návyky v době, kdy jsou ochotné naslouchat a nezaujatě porovnávat. Spolu s estetickými zážitky prohlubují hudební i všeobecné vzdělání žáků, zvyšují kulturnost a úroveň společenského chování včetně zkvalitňování mezilidských vztahů. Přípravuje je a získává je k samotné návštěvě koncertů ve volném čase.

Pokud hudba má plně působit zejména na mladou generaci, je nutné ji dobře pedagogicky vést a vnést do ní přesvědčení, že koncert není běžnou vyučovací hodinou, ale vážnou a slavnostní chvílí.

---

1 Hostinský, O. *O socializaci umění*. Praha: Dědictví Komenského, 1903, s. 11

5 TVŮRCI KONCEPCÍ VÝCHOVNÝCH KONCERTŮ

5.1 František Blaha

Obr. 1. František Blaha

František Blaha se narodil 1. června 1912 v Horním Újezdě v okrese Přerov. Zemřel dne 5. června 1984 v Gottwaldově (nynějším Zlíně).¹ Vyrůstal ve velice chudých poměrech, což mu v dětství znemožňovalo soustavné a pravidelné vzdělávání. Již jako malý chlapec musel pomáhat rodičům při polních pracích, a to téměř po celý den. Otec, tzv. domkář v podhorském Horním Újezdě u Bystřice pod Hostýnem, a nevlastní matka Aloisie s pěti vlastními dětmi mu přes starosti o obživu mnohačlenné rodiny nemohli v žádném případě dopřát kvalitního školního vzdělání.

Ve třech a půl letech postihla Františka Blahu obrna nohy, jejíž následky pak pociťoval trvale téměř po celý svůj život.

V deseti letech v něm uzrála myšlenka stát se učitelem. Ve třinácti přece jen uprosil rodiče a po úspěšné zkoušce nastoupil přímo do druhé třídy místní školy. Po ukončení čtvrté třídy nastoupil na učitelský ústav ve Valašském Meziříčí. Ve svých učitelích získal i své první vzory, jež každopádně předznamenaly vysokou úroveň jeho budoucí pedagogické činnosti. Na studia si musel vydělávat sám. Studoval však vždy s vyznamenáním.²

Ve dvaceti letech se Františku Blahovi uskutečnil jeho sen a stal se učitelem národní školy. Působil ve Strání u slovenských hranic, kde vyučoval s velkým nadšením osmapadesát dětí sedmé třídy. Zde však také se zármutkem pozoroval celkovou zaostalost lokálního prostředí. Zejména jej trápila zaostalost v názorech dospělých, nedostatek osobní hygieny

---

¹ VKOL-kalendárium regionálních osobností REGO-5.červen. Blaha František.

http://aleph.vkol.cz/F/?func=find-c&ccl_term=sys=000003492&local_base=svk04. 28. 9. 2012

² Fric, O. *Vzorný učitel František Blaha, organisátor výchovných koncertů v Gottwaldově*. Gottwaldov: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Gottwaldově, 1956, s. 5

žáků a rodičů, nepravidelnost ve školní docházce a také samozřejmě celkově nízká životní úroveň místních obyvatel. Možnost dalšího rozšířeného vzdělávání zde byla opravdu nejen minimální, ale stěží ji někdy i sám prosazoval. Kromě školních osnov přednášel navíc na téma hygiena a zdraví, učil děti hrát na hudební nástroje, založil loutkové divadlo a jeho zásluhou bylo založeno i sportovní hřiště. Pro podporu samotné obce se stal též členem dobrovolných hasičů. Fric ve své publikaci k tomuto uvádí: „*Přemáhá místní zaostalost a odpor ke kultuře, má děti a nakonec i rodiče na své straně*“.¹

V letech 1934 – 1937 se dalším působištěm Františka Blahy stal Uherský Brod a následně pak Gottwaldov (dnešní Zlín), kde se usadil natrvalo. Blahova pedagogická činnost byla od počátku ovlivněna nejen jeho zkušenostmi z vlastního dětství, vřelým vztahem k dětem a mládeži, ale i vřelým vztahem k samotnému procesu vyučování. Pedagogická činnost u něj nebyla nikdy brána jako zaměstnání, ale stávala se mu životním posláním. Blaha neustále kladl u dětí i rodičů důraz na vzdělávání, především soustavné a pravidelné. Sám na sobě důsledně pracoval a rozšiřoval si systematicky svoje vědomosti, posléze i zkušenosti, a to v mnoha dalších pedagogických a uměleckých oborech. Z jazyků ovládal němčinu, angličtinu, ruštinu, také esperanto, v němčině i češtině ovládal rovněž těsnopis, který též vyučoval.²

Jádro Blahova pedagogického úspěchu spatřuje Fric ve vzájemné lásce učitele a dětí: „*Láska k dětem, to je příznačný motiv celého pedagogického úsilí F. Blahy od počátku dodnes. Bez takové lásky se nenaplnuje poslání učitele. Blaha to plně pochopil už jako začátečník ... Dokázal, že děti měly a mají rády i jeho; na obapolné lásce je možno stavět a mnoho dokázat*“.³ V tomto principu tkví tajemství nejen Blahova úspěchu, ale i úspěchu každého charismatického pedagoga.

V roce 1935 Blaha zaujal při relaci esperanta vysílaném v ostravském rozhlasu tamní pracovníky. Byl schopen nejen dokonale koncipovat text se zřetelem na rozhlasové posluchače, ale přitom ještě současně dokonale zdůraznil vše základní a podstatné pro zapamatování. Na mikrofon hovořil srozumitelně a přesvědčivě, taktéž byla z projevu patrná síla jeho talentu i vzlet jeho osobnosti. Postupně si svým projevem otevřel cestu i do dalších

---

1 Fric, O. *Vzorný učitel František Blaha, organisátor výchovných koncertů v Gottwaldově*. Gottwaldov: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Gottwaldově, 1956, s. 6

2 Tamtéž, s. 6-7

3 Tamtéž, s. 7

rozhlasových stanic, např. v Brně, Ostravě, Bratislavě a Košicích. Pravidelně spolupracoval na úseku pedagogických relací a výchovných koncertů především s rozhlasovým studiem v tehdejší Gottwaldově.¹ Blaha, vychovatel mládeže a vzorný učitel, veřejnosti vstoupil do povědomí především jako organizátor výchovných koncertů a pravidelných relací z rozhlasového vysílání. Byl typem znamenitého metodika a organizátora, který byl hluboce zanícený pro všechno pokrokové a nové.²

Hudba provázela Františka Blahu již od dětství. Jeho otec vedl venkovskou kapelu a syna ve volném čase učil na housle a některé dechové nástroje. Na učitelském ústavu se mladý Blaha neobešel samozřejmě bez hry na klavír, ke kterému si přidával postupně studium dalších hudebních nástrojů. Ve Strání, Brodě a ve Zlíně působil i jako sbormistr dětských pěveckých sborů. Umělecká úspěšnost jeho sborů spočívala především v pracovní kázi, pravidelných docházkách, přípravě a samozřejmě v důsledných a vytrvalých zkouškách. Jeho heslem bylo: „Cvič, cvič, cvič!“ V roce 1954 založil na Vinohrádku u Bystřice pod Hostýnem Smíšený pěvecký sbor učitelů Gottwaldovského kraje.³

V Blahovi se snaha pořádat výchovné koncerty formovala celkem poměrně dlouho. Baťův Zlín po druhé světové válce nebyl každopádně žádným ideálním prostředím pro umění, hudbu a kulturní život. Podle Fric se dočteme: „*Vegetovala zde hlavně zájezdová, většinou odpadová kultura podle hesla – Pro zlínské ševce je všechno dobré*“.⁴ Tento názor byl v myslích posluchačů krok za krokem postupně překonáván. O výchovu zlínských se totiž nikdo ani dlouhodobě ani důsledně nezajímal.

V roce 1946 vznikla z podnikového orchestru Filharmonie pracujících, která přes překážky a několikaleté provizorium dostala uměleckého statusu Státního symfonického orchestru kraje Gottwaldovského. Velké kino, které bylo promítacím a současně i koncertním a operním sálem, čnělo při vážných koncertech často poloprázdnou. Blaha těžce nesl celkový nezájem o umění a kulturu ve městě i kraji. Jediným řešením podle něj byla trpělivá a soustavná výchova, a to nejen dětí a mládeže, ale i starší generace. Rozhodným krokem k aktivnímu poslechu hudby se zřetelem na estetickou výchovu byl první výchovný

---

1 Fric, O. *Vzorný učitel František Blaha, organisátor výchovných koncertů v Gottwaldově*. Gottwaldov:

Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Gottwaldově, 1956, s. 10

2 Tamtéž, s. 11

3 Tamtéž, s. 18-20

4 Tamtéž, s. 20

koncert pro žáky středních škol, který se uskutečnil v roce 1949.¹

Jaké tedy byly typické znaky Blahových výchovných koncertů pro školní mládež?

Podle Blahy měli žáci absolvovat během jednoho školního roku vždy dva koncerty. Příprava začínala již ve školách. S předstihem cca pěti týdnů před konáním koncertu, na základě tak zvaných rozborových archů, které Blaha pro školy vypracoval (obsahovaly např. profil skladatele, základní potřebná data o vzniku skladby a formový rozbor skladby), pedagogové cíleně připravovali svoje žáky na hudební zážitek.

Koncerty byly obsahově členěny do tří kategorií. První kategorie byla pro děti 1. až 3. ročníku základní školy, přičemž byla zaměřená na poslech hudebních ukázek a hádanek, dále pak tzv. poznávacích her a malých tanečků. Druhá kategorie pojímala žáky 4. a 5. ročníku, jimž byly určeny již samotné skladby krátké písňové formy, dále pak tance (polky a valčíky) a menší skladby mistrů. Do třetí kategorie náleželi žáci 6. až 8. ročníku a žáci starší. V pořadech již zaznívaly celé přehry, symfonické básně, části symfonií a koncertní árie, popřípadě i ucelenější orchestrální a operní díla. V průběhu koncertu nastínil Blaha posluchačům v krátkosti životopis a charakteristiku samotného skladatele, dále dobu vzniku a podmínky, za nichž bylo dílo vytvořeno, případně jeho odkaz pro dnešní dobu.²

Blahovy koncerty se těšily obrovskému zájmu. Budily nejen nadšení, ale i zvědavost a touhu dovědět se o hudbě více, naučit se pojmut hudbu v podobě nevšedního zážitku a na vyšší dokonalejší úrovni. Fric uvedl na jedné z besed, kterou Blaha uspořádal, historiku, kdy k němu (stojícího u mikrofonu) přistoupil jeden posluchač a tiše mu pošeptal: „*Povězte prosím všem, že mne hudba zušlechťuje!*“³

Fric píše rovněž o Blahovi: „*Přesvědčil úřady, ředitele a učitele o hodnotách a prospěšnosti koncertů pro mládež.*“⁴ Dětem umožnil na tu dobu nový silný pocitový prožitek a navedl je nejen k vyššímu pochopení hudby, ale i celkové povaze umění vůbec. Důležitým faktorem bylo potěšení z poslechu hudby samotné a další smyslové opětovné touhy po

---

1 Fric, O. *Vzorný učitel František Blaha, organisátor výchovných koncertů v Gottwaldově*. Gottwaldov: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Gottwaldově, 1956, s. 20-21

2 Tamtéž, s. 22-23

3 Tamtéž, s. 27

4 Tamtéž, s. 25

něm. Blaha vzdělával, zlepšoval i zjemňoval chování dětí a mládeže a stmeloval všechny do jednoho, tzv. vnímajícího celku, jenž vedl celkovým kvalitním uměleckým zážitkem k vyšší morální ukázněnosti. Zájem přihlížejících učitelů hudební výchovy z celého Česka a Slovenska, kteří na koncerty často přijížděli, měl každopádně inspirativní vliv nejen na organizování výchovných koncertů v dalších českých a slovenských městech, ale především na jejich vysokou kvalitu.¹

Z vlastní zkušenosti mohu jen dodat, že když jsem ve Zlíně pracovala jako asistentka ředitele filharmonie, kdykoliv bylo vysloveno v nějaké souvislosti jméno František Blaha, vždy bylo vyřčeno s úctou a respektem. V době, kdy již probíhaly v rámci výchovných koncertů ve Zlíně novější koncepty pro děti a mládež (např. Ilji Hurníka, Rostislava Hališky nebo Miloše Machka), vždy se množily a odesílaly pro školy s předstihem v duchu Františka Blahy nejen programy, ale i průvodní listy (tzv. rozborové archy). Díky tomuto legendárnímu zlínskému pedagogovi má Zlín dodnes nejpropracovanější koncepci výchovných koncertů v celé republice, největší citlivost pro výběr programů pro jednotlivé stupně škol a také přirozený respekt i uměleckou odpovědnost pedagogů škol k samotné návštěvě symfonického koncertu v prostorách nově otevřeného Kulturního centra ve Zlíně.

---

¹ Fric, O. *Vzorný učitel František Blaha, organisátor výchovných koncertů v Gottwaldově*. Gottwaldov: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Gottwaldově, 1956, s. 25-26

5.2 Ilja Hurník

Obr. 2. Ilja Hurník

Ilja Hurník patří k významným českým osobnostem, a to hned v několika odvětvích. Je světově uznávaným hudebním skladatelem, pedagogem, dramatikem a popularizátorem hudby.

Narodil se dne 25. listopadu 1922 v Porubě,¹ v rodině učitelů. Vyrůstal v tvořivém prostředí svých rodičů, kteří byli nejen zapálení pedagogové, ale práce se jim především stávala koníčkem. Od nich získal nejen mimořádný pedagogický talent, ale také i systematickou schopnost neustálého sebezdokonalování a práce na sobě

sámým, a to nejen ve svůj prospěch, ale především pro odborný a umělecký růst svých studentů, celého pedagogického a uměleckého prostředí a samozřejmě pak i v konečném důsledku ku prospěchu celé společnosti. Přesto, že se rodina musela v roce 1938 urychleně přestěhovat před tzv. sudetským zábořem do Prahy, kde se již Ilja Hurník usadil natrvalo, zůstala v něm stálá citová i umělecká vazba ke Slezsku, Ostravě a Moravě. Ke vzpomínkám na své dětství se vrátil například v memoárech *Dětství ve Slezsku*, slezskými lidovými prvky je inspirovaná jeho kantáta *Maryka* a pro divadlo v Ostravě zkomponoval balet *Ondráš*. Jako sólista Janáčkovy filharmonie Ostrava vytvořil autorsky pro děti a mládež celou řadu na sebe navazujících výchovných koncertů, z nichž pak vznikl v roce 1972 cyklus osmi dlouhohrajících desek *Umění poslouchat hudbu* (dnes i v reedici na CD) pro potřeby výuky na základních a uměleckých školách. Přes nedostatek volného času rád zajížděl pravidelně i do Zlína (dřívějšího Gottwaldova), kde sám hrál na klavír a uváděl periodicky svoje pořady pro děti ze Zlína, Otrokovic a okolních měst s nynější Filharmonií Bohuslava Martinů.

Přesto, že je moje práce zaměřena především na působení v oblasti socializace dětí a mládeže v nové koncepci výchovných koncertů, je třeba v souvislosti s curriculum vitae Ilji Hurníka uvést alespoň rámcově rozsah jeho skladatelské, pedagogické a dramatické tvor-

---

¹ Čeští skladatelé současnosti, kol. autorů, Praha: Panton vydavatelství ČHF, 1. vydání, 1985, s. 103

by. Jeho koncertní činnost klavírního virtuosa a jeho pedagogická činnost (Konzervatoř Praha a VŠMU v Bratislavě) byla podnětem k vytvoření mnoha klavírních skladeb jako Domácí hudba, Stravinskiana, Etudy pro čtyři ruce nebo Nový clavecin. Z komorní tvorby pak uveďme Čtvero ročních dob pro komorní soubor, Baletti pro noneto, Tre esercizi pro varhany, Moments musicaux pro 11 dechů, Esercizi pro dechové kvarteto, Komorní hudba pro smyčce nebo Koncertino pro housle a klavír. Instrumentální skladby pro sólové nástroje reprezentují především koncerty pro flétnu, pro hoboj a cembalo, dále pro klavír a orchestr. Z orchestrálních skladeb pak Sinfonia facile, Kyklopes nebo Věci. Zájem o operu vyústil u Ilji Hurníka k sepsání oper Dáma a lupiči, Mudrci a bloudi, Diogenes a Rybáři v síti. Z baletů je to pak již zmíněný Ondráš nebo Faux pas de quatre. Ilja Hurník se ve své tvorbě velkou měrou orientoval i na čistý vokální projev. Napsal celou řadu písní dětských a komorních, dále pak dětských a smíšených sborů. Z větších vokálních děl jsou to kantáty Maryka, Ezop a Ozvěna a oratorium Noé.¹

Ve svém interview pro časopis OSA „Autor in“ v létě 2012 se vyjádřil, že na svých uměleckých cestách viděl opravdu kus světa, ale že se vždy těšil na návrat domů a to především ke svému psacímu stolu.² To dokazuje opravdu početná řada poutavě a humorně psaných knih převážně s hudební tematikou – Trubači z Jericha, Kapitolské husy, Muzikální Sherlock, Cesta s motýlkem, Jak se hraje na dveře, Struny, klapky, paličky, Dětství ve Slezsku, Múza v teréne, Sláva, jsi umělec!, Trojhlas, Lístky vavřínové, Neveselé žalozpěvy, Od housliček po buben, Mokřice, Závěrečná zpráva /paměti/, Proč pláče Methuzalem, Kterak psáti a řečniti, Zelený notýsek, Modrý notýsek, Růžový notýsek, Fialový notýsek a Infračervený notýsek.

Ne celá umělecká a pedagogická sféra naší společnosti si docela dobře uvědomuje, že Ilja Hurník byl za dřívějšího režimu jistou dobu v nemilosti tzv. oficiálních normalizačních kruhů. Nepřistoupil totiž jako autor na nátlak tehdejší vládnoucí společnosti komponovat pro široké masy v tzv. socialisticko-realistickém duchu. Ilja Hurník si udržel svůj názor, uhájil svoje místo a zanechal čistý štít. Je to typický příklad velké osobnosti, velkého charakteru kumštýře, který si jde krok za krokem za svým cílem a neztratí sám sebe, i kdyby mu byl nabízen celý svět. Nicméně nejvyšších odměn se mu v nové demokratické společ-

---

1 Malá encyklopedie hudby, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Supraphon, n. p., 1983, s. 270-271

2 Paulů, L. *Ilja Hurník*, Autor in, Magazín OSA, číslo 02/léto 2012, Praha: OSA, 2. 8. 2012, s. 15

nosti přece jen dostalo. Obdržel Komenského medaili Ministerstva školství, cenu Classic od Českého hudebního fondu, Zlatou medaili od pražské AMU a samozřejmě i další ceny. K těm nejvyšším pak nepochybně patří titul DrSc. Honoris causa od Ostravské univerzity v Ostravě v roce 1992. V říjnu roku 2007 mu prezident České republiky Václav Klaus osobně předal státní vyznamenání Za zásluhy o stát v oblasti kultury a umění.¹

K největším Hurníkovým počinům na poli pedagogickém bylo, kromě uvedení zmíněného cyklu Umění poslouchat hudbu, rovněž v šedesátých letech (spolu s Petrem Ebenem) sepsání české verze Orffovy školy (humanistická koncepce vzdělávání dětí). Tuto koncepci nejenže pozitivně kvitoval i samotný tvůrce předlohy Carl Orff,² ale stala se dokonce i podkladem a inspirací k dalším překladům v evropských zemích. Tzv. Orffův Schulwerk (školní dílna) totiž otevírá dokonale dveře dětské tvořivosti propojením hned několika faktorů - poslechu hudby, recitace, zpěvu, pohybu a aktivní hry na hudební nástroj.

V již vzpomenutém rozhovoru pro časopis OSA „Autor in“ se Ilja Hurník rovněž obdivně vyjadřuje k tomu, co dnešní děti a učitelé dokáží. Každopádně však celá řada právě takových osobností, jako Ilja Hurník, posouvala hranice estetického vnímání, cítění, schopností a dovedností u nás i ve světě kupředu. Hurník byl na poli výchovných koncertů v republice chápán jako „Český Leonard Bernstein“.³ Bernsteinův fenomenální cyklus s Newyorskou filharmonií pro mladé posluchače byl odvysílán i v ČT, měl však zcela jiný charakter, jiný obsah a jiné cíle, než vzdělávací koncepce Hurníkovy v daném českém prostředí.

Ve Zlíně byly hudební pořady Ilji Hurníka nedílnou součástí stálé dvouleté koncepce pro základní školy (odborná učiliště, střední školy a gymnázia měly koncepci čtyřletou). Zároveň František Blaha již vtiskl Zlínu koncepční osnovu, systematickosti a odpovědnou

---

1 Ilja Hurník. www.databazeknih.cz/zivotopis/ilja-hurnik-2078. 24. 8. 2012

2 **Carl Orff** – (1895-1982). Německý skladatel expresivní hudby a pedagog. Jako pedagog prosazoval spojení hudební výchovy s výchovou pohybovou, hudby s pohybem a akcí. Od r. 1948 se podílel na tvorbě televizních pořadů pro děti. V r. 1961 založil v Salcburku centrum pro vzdělávání pedagogů, ve kterém učil svoji metodu Orff Schulwerk (toto centrum působí dodnes). Své pedagogické ideje, Schulwerk, uveřejnil v pěťsvazkové sbírce pod název Musik für Kinder (Hudba pro děti), přeložené do mnoha jazyků a objevilo se i vydání v Braillově písmu.

3 **Leonard Bernstein** – (1918-1990). Americký dirigent, hudební skladatel, klavírista, pedagog, hudební populizátor a televizní hvězda. V letech 1945-1947 byl hudebním ředitelem Newyorského Symfonického orchestru. Uskutečňoval programy pro mladé s názvem: „Young People's Concerts with the New York Philharmonic“. V těchto programech na televizní obrazovce zasvěcoval velké i malé diváky do různých tajů a záhad hudby a představoval významné skladby a hudební skladatele.

přípravu k poslechu symfonické hudby, Hurník učil děti zábavnou formou zejména dokonalému poznávání hudebních slohů (O baroku, klasicismu a romantismu), detailnějšímu vnímání vnitřních hudebních výrazových prostředků (O dynamice, O zvukových barvách), ale i snadnému pochopení hudebních forem (Hudba programní). V závěru každého koncertu se pak dětské publikum doslova stávalo vnímavějším k poslechu nejen delší, ale i posluchačsky náročnější skladby.

Hurníkovy pořady obsahovaly často nejen vlastní hodnotné skladby, které cíleně doplňovaly danou tematiku (Princezna uspává draka, Dáma a lupiči, Starý divoký kmen, Orchester se představuje, Měsíc nad rybníkem, O žních, Rozkvetlá jabloň, O ladičce a jejím áčku, Dožínková polka), ale i časté krátké nebo delší tematické hudební úryvky, které přesně dokreslovaly momenty k dokonalému pochopení dané problematiky a samozřejmě pak k následnému zážitku dětské duše.

Velice zajímavým postřehem ze Zlína byla ta skutečnost, že spolu s tzv. urychlováním vývoje a vyzríváním dětí se v celkové dlouhodobé koncepci filharmonie Hurníkovy pořady postupně posouvaly (s úspěchem) pro stále nižší a nižší ročníky ZŠ.

Měla jsem to štěstí, že jsem se během svého působení ve zlínské filharmonii mohla setkat s profesorem Iljou Hurníkem osobně. Také jsem jej mohla pozorovat při samotné práci během příprav a realizace koncertů v Domě umění a ve Velkém kině. Nejen jeho slavné jméno z rozhlasu, televize a koncertních pódíí, ale především osobní šarm a noblesa působily i během zkoušek s orchestrem na hudebníky tak, že zkoušky probíhaly v maximálním klidu, dokonalém soustředění a s maximální efektivností. Fluidum jeho osobnosti působilo samozřejmě i na mladé posluchače, ke kterým nikdy nehovořil z pozice autority, naopak, vždy mírným a přátelským hlasem poutavého vypravěče.

Ještě na závěr bych o tomto skvělém pedagogovi s citlivou pozorností vůči dětem ocitovala jeho myšlenku, kterou vyjádřil v době, když byl požádán ostravskou filharmonií o přípravu koncertů pro děti: *„Nejdřív jsem si uvědomil, co nesmím: nesmím zaměstnávat děti ničím, co se mohou dovědět ve škole. Ta ojedinělá hodina v koncertním sále je příliš vzácná, než aby se promarnila učebnicovými údaji. Musí poskytnout dětem osobní zkušenost se znějící*

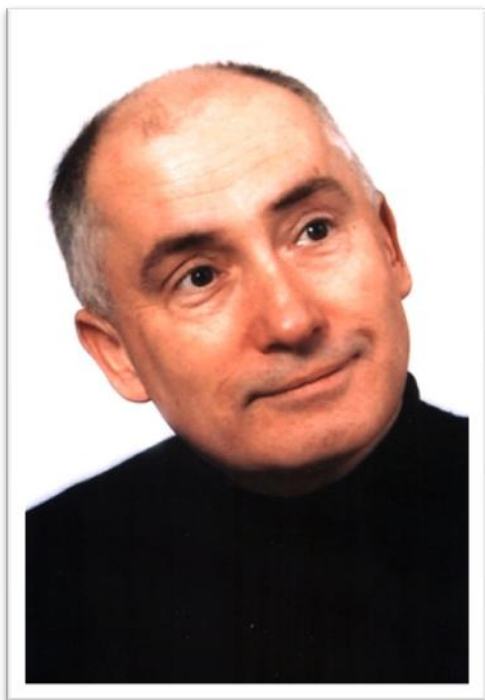
*hudbou, jaké se jim může dostat jen zde.*¹ Při tom uplatňoval zásadu, že: „*prostředníkem mezi dítětem a hudbou musí být zážitek.*“²

---

1 MALINA, J. *Ilja Hurník*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1995, s. 116-117

2 MALINA, J. *Ilja Hurník*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1995, s. 119

5.3 Miloš Machek

Obr. 3. Miloš Machek

Miloš Machek se narodil 30. dubna 1955. Pochází z rodiny s dlouholetou hudební tradicí. Jeho dědeček působil až do rozpadu Rakouska-Uherska r. 1918 jako císařský klarinetista a kapelník v Krakově a jeho otec Miloš Machek senior byl hudebním skladatelem a dlouholetým dirigentem brněnské zpěvohry Reduta, následně dirigentem a posléze šéfdirigentem rozhlasového orchestru Studio Brno. Miloš Machek již od dětství hrál na celou řadu hudebních nástrojů (flétna, klavír, kytara, akordeon, bicí nástroje) a zajímal se doslova o všechny hudební žánry.

Během studií oboru hry na flétnu a oboru dirigování orchestru na Konzervatoři Brno se projevil i jeho vřelý zájem o divadlo (který každopádně hrál později roli při tvorbě nové koncepce výchovných koncertů) a začal pravidelně spolupracovat s činoherním oddělením konzervatoře jako korepetitor a dirigent. Posléze složil i hudbu ke dvěma školním představením. Jako flétnista vypomáhal v Divadle u Jakuba a v posledních dvou ročnících studia pravidelně i v opeře nynějšího Národního divadla Brno. Po absolvování brněnské konzervatoře v tzv. „svobodném povolání“ hrával v několika orchestrech agentury KOFKE (Krajský podnik pro film, koncerty a estrády) a začal současně aranžovat a komponovat pro dramaturgii rozhlasového orchestru Studio Brno a Orchestru polského rádia a televize v Lodži. Ve studiu řízení orchestru pokračoval Miloš Machek u profesorů Františka Jílka a Otakara Trhlíka na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. V tu dobu pravidelně vypomáhal na bicí nástroje v operním orchestru brněnské Reduty a na flétnu a bicí v rozhlasovém orchestru Studio Brno. V posledních dvou ročnících studia na Janáčkově akademii múzických umění umělecky vedl Komorní orchestr JAMU, s nímž se již jako absolvent zúčastnil třítýdenního turné do Francie a Španělska.

Po ukončení studií přijal v Brně nabídku na uvolněné místo hudebního režiséra Českého rozhlasu. V tomto oboru spolupracoval externě i s Českou televizí. Stal se rovněž dirigen-

tem a uměleckým vedoucím zlínského komorního orchestru Moravští sólisté, přičemž tuto funkci zastával více než deset let.

V roce 1983 vyhrál konkurz na místo dirigenta dnešní Filharmonie Bohuslava Martinů ve Zlíně, kde pravidelně diriguje jako host doposud. Během sedmnáctiletého angažmá vedl ve zlínské filharmonii koncepci výchovných koncertů. Několik let zde byl i sbormistrem filharmonického pěveckého sboru Dvořák a stálým spolupracovníkem, posléze dlouholetým prezidentem Moravských dětí v Holešově (Holešovský dětský sbor). Pro školy natočil ve spolupráci se zlínskými filmovými ateliéry čtyřdílný komplet výchovných koncertů s názvem Nástroje symfonického orchestru. Ve třech sezónách vyučoval rovněž na Konzervatoři Pavla Josefa Vejvanovského v Kroměříži obor dirigování a vedl školní orchestr kroměřížské konzervatoře. V mezinárodním měřítku působil pak Miloš Machek další tři roky jako umělecký ředitel mezinárodních dirigentských kurzů v Olomouci (IMFC).

V posledních letech angažmá ve Filharmonii Bohuslava Martinů začal být často zván k hostování do Filharmonie Brno, kde vznikl zcela nový abonentní cyklus s názvem Koncerty pro rodiče s dětmi (KRD). V tu dobu se rovněž ujal i dlouhodobého vedení výchovných koncertů v Severočeské filharmonii v Teplicích a začal během hostování „udávat tón“ i ve filharmonii v Ostravě a Hradci Králové. Celá jeho umělecká orientace té doby směřovala od symfonického repertoáru spíše k divadlu, což začalo mít vliv i na jeho zcela novou autorskou tvorbu pro brněnskou filharmonii.

Téměř pět let byl Miloš Machek stálým hostem zpěvoherního souboru Národního divadla Brno a od roku 2000 současně i šéfdirigentem opery, baletu a operety Moravského divadla v Olomouci. Každodenní kontakt s režiséry, zpěváky, herci, tanečníky, zvukaři, osvětlovači a samozřejmě i s kostýmy a rekvizitami začal postupně vdechovat další inspiraci do hudebních příběhů jeho zcela nové koncepce výchovných koncertů. Vedle složky čistě sluchové začínala do estetického zážitku ze symfonického koncertu pronikat postupně i složka vizuální.

Hudební autorskou tvorbu pro rodiče, děti a mládež Miloš Machek neopustil, ani když začal pravidelně dirigovat v zahraničí, zejména ve Francii a Německu. A můžeme říci, že jeho úspěšnost v jeho další specializaci na pořady v oblasti symfonického crossoveru je de facto podepřená do jisté míry i zkušenostmi právě z tvorby pořadů pro děti a mládež. Opět

se stává v jedné osobě autorem, scénáristou, dramaturgem, režisérem, dirigentem i moderátorem.

Vraťme se však k problematice výchovných koncertů ve Zlíně. Miloš Machek měl od počátku na starosti celý cyklus koncertů, a to pro všechny stupně škol základních, středních i odborných učilišť. Filharmonie měla v té době nejpropracovanější koncepci koncertů pro děti a mládež v celé České republice. Pořádala pro školy až 50 koncertů ročně. Tradice legendárního učitele Bláhy byla doslova vžitá jak v kvalitě organizační, tak v přípravě jednotlivých škol a jejich pedagogů. Do Zlína zajížděl k pravidelné spolupráci i populární autor výchovných koncertů, klavírní virtuos a pedagog Ilja Hurník. K dispozici byla i Rada pro výchovné koncerty s pedagogy nejen jednotlivých stupňů škol, ale i ročníků. Pokud žáci základních škol ve Zlíně a okolí absolvovali teoreticky všechny na sebe navazující koncerty, s ukončením základní školy měli za sebou již 16 až 18 systematických návštěv filharmonických pořadů.

I zde však bylo co zlepšovat. Jednotlivé koncerty pro jednotlivé ročníky moderovali zánění pedagogové škol základních a středních. V charakteru koncertů ale občas převážila více podoba pedagogická než umělecká. Také s rychlejším rozvojem dětí a jejich stále větší vyspělostí (nejen díky rozhlasu, televizi a gramofonovým deskám) vznikla potřeba profesionálních moderátorů, kteří by udrželi pozornost mladých posluchačů během celého koncertu. V koncepci celého systému se pak jednalo o větší propracování a vzájemnou návaznost koncertů z hlediska jak uměleckého, tak historického.

Miloš Machek byl v tu dobu nesmírně zaujat skvělou koncepcí Leonarda Bernsteina a jeho cyklem s názvem „Young People's Concerts“, rovněž tak i další úspěšnou koncepcí výchovných koncertů amerického pedagoga a trumpetisty Wyntona Marsalise¹. Některé jejich osvědčené principy se snažil do zlínských pořadů postupně pravidelně začleňovat.

Dlouholetou spolupracovnicí se mu později stala i houslistka a pedagožka ZUŠ ve Slavičíně paní Jaroslava Staňková, s níž některé nové pořady společně vytvářeli. Jaroslava Staňková byla schopna pořady pro děti charismaticky moderovat. V té době rovněž společně korigovali navíc i koncepci výchovných koncertů v souladu nejen s osnovami ZŠ, ale

---

¹ Wynton Marsalis (* 18. 10. 1961 v New Orleans, Luisiana, USA). Trumpetista, pedagog, skladatel, populizátor v oblasti jazzu a vážné hudby. Zaměřuje se zejména na mladé posluchače. V jazzu je velmi uznávanou autoritou s rozsáhlými hudebními znalostmi.

i s osnovami ZUŠ. Samozřejmě pro potřeby výchovných koncertů společně monitorovali i všechnu dostupnou pedagogickou literaturu.

Pro vyšší ročníky ZŠ a střední školy pak Miloš Machek zadával moderovat koncerty buďto hercům Městského divadla Zlín nebo moderátorům zlínských rádií. Sám je na moderování odborně připravoval. Dalším problémem byl příchod studentů na střední školy ze vzdáleného okolí, kteří neměli s návštěvou filharmonického koncertu absolutně žádnou zkušenost. V mnoha případech byli na koncertě někdy dokonce poprvé. Koncerty byly koncipovány tak, aby na straně jedné doplňovaly dlouhodobou zlínskou koncepci a na straně druhé mohly být chápány i jako tematicky zcela samostatné.

Zcela jiným směrem se začala ubírat tvorba Miloše Machka v případě nově vznikajícího cyklu Koncerty pro rodiče s dětmi (KRD) pro brněnskou filharmonii. Jako moderátorka koncertu byla vybrána herečka Dáda Patrasová a Miloš Machek byl pověřen nejen výběrám skladeb, ale i napsáním scénáře. Vzhledem k tomu, že se očekávalo, že koncert navštíví zejména rodiče s malými dětmi, rozhodl se začlenit vše do jednoho příběhu, tedy v tomto případě do pohádky. Koncert vzbudil nebývalý ohlas a filharmonie projevila zájem o dlouhodobou spolupráci. Pohádky a příběhy psával i Ilja Hurník, ale většinou jako krátké příběhy, které byly vkládány do celkové koncepce výchovného koncertu. Již během těchto produkcí s Iljou Hurníkem si Miloš Machek všiml, že děti vždy při vyprávění zbystří svoji pozornost. Začal nyní důsledně pracovat na textové a obsahové kvalitě svých scénářů a velkou část volného času věnoval soukromému studiu scenáristiky a četbě kvalitních autorů. V této nové umělecké orientaci každopádně úročil nejen svoje zkušenosti z dob režirování pro Český rozhlas a Českou televizi, ale i nové divadelní zkušenosti získané v Národním divadle Brno a Moravském divadle v Olomouci.

Zatímco Miloš Machek dále dotvářel i koncepci výchovných koncertů pro filharmonie ve Zlíně, Teplicích, Ostravě a Hradci Králové, došlo k zásadní změně. Koncerty pro nižší ročníky byly nyní psány vždy ve formě příběhu, vyprávění, pohádky nebo sci-fi. Jejich obliba nesmírně vzrostla. Koncerty pro vyšší třídy a střední školy, byť korigované, pokračovaly zatím v dřívějším duchu.

V tu dobu mu tehdejší ředitel Severočeské filharmonie pan Jiří Malina nabídl, aby si jako autor svoje koncerty moderoval sám. Ačkoliv začal Miloš Machek sklízet úspěch i jako vypravěč a moderátor, vzpomíná na tuto dobu jako nesmírně náročnou:

„Zprvu se mi stávalo, že se mi někdy lépe dirigovalo, jindy zase lépe moderovalo. Přechod od dirigentského pultu k mikrofonu a zase zpět byl pro mne vždy přechodem do zcela jiného světa. Pravidelně jsem se doma nahrával a vše pak kriticky znovu a znovu analyzoval. Naštěstí jsem měl vždy s dětmi a studenty téměř okamžitý kontakt. To jsem poznal jako dirigent holešovského dětského sboru i jako pedagog na kroměřížské konzervatoři. Zjistil jsem, že procítěný děj příběhu se mnou děti vždy prožijí. Nestálo pouze dokonale vyprávět, měnit barvu a tempo řeči, ale vše zpětně prožívat a vyprávěné scény si jistým způsobem takřkajíc i v duchu vizualizovat.“

Po získání jisté rutiny s moderováním svých pořadů se v Brně stalo, že paní Dáda Patrasová na poslední chvíli svoje vystoupení odřekla. Miloš Machek pohotově zaskočil, a to dokonce s velkým úspěchem. Vedení brněnské filharmonie navrholo, aby si svoje autorské pořady v cyklu KRD moderoval do budoucna sám. Samozřejmě se současně očekávalo, že na rodinný cyklus již nebudou chodit jen rodiče s těmi nejmenšími dětmi. Miloš Machek tím pádem dostal nejen větší prostor pro náměty nových pořadů, ale na pódiu i větší prostor k okamžité slovní improvizaci. Z novopečeného moderátora se začal v mnoha případech postupně stávat herec, hlasový imitátor, někdy i komik.

A právě v této periodě, kdy se dá říci, že koncerty začínaly víceméně nabírat směr k částečné podobě divadelního představení, je tvorba Miloše Machka charakterizována větším příklonem k používání kostýmů, rekvizit, zvukových a světelných efektů, posléze i projekcí na plátně. Je pravdou, že hudebníci na tento styl veřejné produkce nebyli zvyklí. Měli časté komentáře, slovní negativní připomínky, nebo se někdy projevovali dost negativními nonverbálními gesty. Toto období trvalo celkem dosti dlouho, i když úspěšnost koncertů byla zjevná, neboť sál byl zaplněn do posledního místa. Celý cyklus byl na začátku sezony vyprodán jako první a na tvářích dětí a rodičů bylo vidět, že jsou více než spokojeni. Čas nakonec ukázal, že tato umělecká orientace byla správná a negativní projevy z orchestru nakonec zcela vymizely.

Samozřejmě složitost takovýchto pořadů byla již na první pohled markantní, navíc pro Miloše Machka přibyla komplikovanější stránka nejen organizační, ale i režijní. Vzhledem

k tomu, že v Brně měl orchestr na premiéru nového pořadu pouze jednu zkoušku den předem a druhý den pouze hodinovou generálku, přičemž koncert trval někdy s pauzou téměř dvě hodiny, zavedl Miloš Machek pro orchestr tzv. „fermany“, které obsahovaly nejen skladby daného programu a informace k nim, ale pro hráče i důležité režijní poznámky.

Se sólisty, herci, technikou orchestru a zvukovou technikou se scházel ve svém volném čase a dodával jim nejen kompletní informace, ale i jednotlivé scénáře, kde bylo zvýrazněno, co se od nich v programu vyžaduje. Pozdější výtisky scénářů byly dokonce barevné, kde byly zvláště zvýrazněny nejen poznámky charakteru režijního, ale každá dějová postava měla pro větší přehlednost, např. v přímé řeči, svoji barvu. (Příloha č. 1).

Právě v tomto tvůrčím období Miloše Machka došlo k pomyslnému přetrhání bariéry mezi pódium a hledištěm, tedy mezi účinkujícími a posluchači. Kostýmovaní zpěváci, herci nebo tanečníci se začali pohybovat při svých vystoupeních nejen na pódiu, na balkóně, ale i v hledišti. Děti a jejich rodiče byli začleňováni do samotného děje a stávali se mnohdy i spoluaktéry samotného děje. Miloš Machek začal v tu dobu promýšlet jednotlivé režijní prvky do nejmenších detailů. Ve vzájemném dokonalém spojení navazovaly na gesta vypravěče slovní projevy, hudební úryvky či ukázky zvukové. Některá vystoupení začala obsahovat nově i prvky pantomimy.

Dalším impulsem k ještě většímu prohloubení uměleckých detailů na poli multimediálních krací výchovných koncertů a koncertů pro rodiče s dětmi ve Zlíně bylo v roce 2011 otevření nové futuristické budovy Kongresového centra Ing. arch. Evy Jiříčné. Miloš Machek začal automaticky ve svých scénářích využívat i nejmodernější audiovizuální techniku, kterou tento sál disponuje. Navíc je celé zařízení obhospodařováno dvěma profesionály, zvukařem a osvětlovačem. Samozřejmě časová náročnost na technickou přípravu těchto složitých multimediálních pořadů se tímto každopádně zvýšila. Stálý spolupracovník Miloše Machka, ex-manažer Filharmonie Brno, později i Národního divadla Brno, fotograf a výtvarník Martin Foretník se stal v tuto dobu stálým asistentem dirigenta Miloše Machka. Během samotného představení může z režie nejen promítat dle scénáře danou projekci či videoprojekci, ale může sledovat, případně i ovlivňovat technické zázemí ještě během provedení samotné produkce. Obrovské plátno nad orchestrem doslova vybízí tvůrce vizuální stránky k ještě větší inspiraci. Přestože některé koncerty Miloše Machka směřují až k takzvané hudební show (např. Strejda z Ameriky), na prvním místě u něj má vždy prioritu

dokonale interpretovaná a emocionálně hluboce procítěná hudba. Nové formátování 9 x 16 pro promítání je používáno pouze ve Zlíně, a proto i při reprízování dřívějších pořadů z autorské dílny Miloše Machka jsou všechny projekce v Kongresovém centru z tohoto důvodu tzv. premiérové. Je zde počítáno i s tím, že kapacita sálu je až 850 míst, a tak obraz nejenže sleduje, doplňuje a podporuje samotný děj, ale v mnoha případech dává dětem i dospělým možnost bližšího optického kontaktu s děním na pódiu. Mohli bychom říci, že často též supluje i pohled kamery. Matematickou řadou se automaticky zvýšila i kvalita projekcí. Jednotliví aktéři (kostymovaní instrumentalisté, zpěváci, tanečníci, ale i další hrdinové příběhu jako např. zvířátka nebo hračky) jsou nejprve vyfoceni a posléze přeneseni na předem připravené fotografické pozadí. Je to však proces opět umělecky a časově nesmírně náročný. (Příloha č. 2).

Závěrem lze říci, že záměrem Miloše Machka je cíleně rozvíjet dětskou fantazii, zušlechťovat nitro dětského posluchače a přivést děti a mládež nenásilnou formou nejen k poslechu vážné hudby, ale i k umění jako takovému. Jeho multimediální projekce přivádí totiž jeho posluchače zcela nenápadně např. i k zájmu o malířství, herectví nebo tanec. V jednom rozhovoru prozradil, že jeho stálá inspirace v tvorbě výchovných koncertů pro děti byla již v počátcích charakterizována dvěma názvy knih Jana Ámose Komenského – Škola hrou (Schola ludus) a Svět v obrazech (Orbis pictus). Dnešní koncerty Miloše Machka jsou nazývány nejen „Koncerty nové dimenze“ (v souvislosti s třetím tisíciletím a jeho nově se otevírajícími možnostmi) nebo „Koncerty třetí generace“ (míněno v pořadí koncepcí Blaha – Hurník – Machek), ale např. i „One man show“, nebo též „Divadlo jednoho herce.“ V jednom vystřiženém článku z novin jsem našla krásnou odpověď Miloše Machka plně vystihující charakter jeho tvorby do oblasti takzvaně jiných dimenzí: „Z ráje zůstaly tři věci – hvězdy, dětské oči a hudba. Takže prostřednictvím krásné hudby se spolu s dětmi snažíme tak trochu sahat ke hvězdám...“.

6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM¹

6.1 Zvolená metoda – polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor je typem rozhovoru s předem připravenými otázkami, jejichž pořadí a formulace může být tazatelem pozměněna na základě odpovědi respondenta, případně může být i otázka dovysvětlena. Nejde tedy jen o sledování připraveného schématu. Rozhovor je jednou z vhodných výzkumných metod, pokud chceme získat informace o názorech, postojích a záměrech nebo chceme vědět, jak respondent rozumí dané situaci či jevu.²

Cílem rozhovoru je monitorování vlivu výchovných koncertů na rozvoj osobnosti jedince s přímým zážitkem z filharmonického koncertu.

Tento rozhovor byl veden se speciálním pedagogem – soukromou osobou, která se skupinou domácích školáků (nejvíce jsou zastoupeny děti mateřských škol a 1. stupně základních škol) navštěvuje výchovné koncerty. Dále s pedagogy 1. a 2. stupně základních škol, víceletého gymnázia a rovněž speciálního pedagoga dětí s LMD, autismem a Aspergerovým syndromem. Jedná se o školy z Brna a jeho okolí, dále z Ostravy. Výběr škol s kontakty na pedagogy byl proveden ve spolupráci s Filharmonií Brno a v jednom případě s Janáčkovou filharmonií Ostrava. Po nakontaktování se s příslušným pedagogem a seznámení ho s účelem výzkumu a jeho provedení formou rozhovoru, byl získán souhlas. Následně byl dohodnut termín a místo jeho uskutečnění. Rozhovory probíhaly v měsíci únoru a březnu roku 2013. Byly zaznamenávány nejen písemně, ale i nahrávány na diktafon (s jehož použitím respondent souhlasil), poté pak byly přepisovány do písemné podoby. Rozhovory poté probíhaly podle připraveného schématu, otázky byly případně doplňovány, pokud jsem potřebovala odpověď dovysvětlit. Délka rozhovoru se pohybovala v časovém rozmezí třiceti až čtyřiceti pěti minut. Celkem na rozhovor se mnou přistoupilo 6 pedagogů, jímž jsem přislíbila, že je nebudu konkretizovat. Výzkum byl dále rozšířen o pohledy tří manažerů filharmonií (organizátorů výchovných koncertů) a asistenta dirigenta Miloše Machka, pana Martina Foretníka.

¹ Kvalitativní výzkum bývá jakýkoliv výzkum, v němž se výsledky nedosahují pomocí statistických metod, či jiných způsobů kvantifikace. V tomto smyslu jde o široké označení pro rozdílné přístupy (Hendl, 2008, s. 48)

² SKUTIL, M. a kol., *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. 1. vyd.* Praha: Portál, s.r.o., 2011, s. 89.

6.2 Pohledy pedagogů

Pro pedagogy jsem si připravila následující otázky:

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Filharmonie Brno? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?
2. Jste spokojen/a s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádány častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?
3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?
4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakci dětí (žáků) „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?
5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?
6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos „nové koncepce“ výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?
U této otázky byl upřesněn význam „*Nová koncepce*“ čímž jsou míněny koncerty na podkladě hudebního příběhu, pohádky, vyprávění apod. Koncepce má multidimenzionální charakter, tj. koncert včetně divadelního zpracování s kostýmy, rekvizitami, zvukovými a světelnými efekty a případnou videoprojekcí.
7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?
8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?
9. Co byste jako pedagog doporučil/la pro dokonalejší propojení vaší školy (případně jednotlivých stupňů) s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonického orchestru?
10. Myslíte si, že výchovné koncerty jsou potřebné pro hlubší citový a emocionální rozvoj dětí a mládeže?

Pro přehled, za kterou věkovou kategorií žáků pedagogové hovoří, jsem provedla následující uspořádání:

Respondent č. 1 – speciální pedagog domácích školáků, nejvíce zastoupeny děti mateřských škol a 1. stupeň základních škol.

Respondent č. 2 – pedagog za 1. stupeň základní školy.

Respondent č. 3 – pedagog za 1. stupeň základní školy.

Respondent č. 4 – pedagog za 2. stupeň základní školy.

Respondent č. 5 – pedagog víceletého gymnázia.

Respondent č. 6 – speciální pedagog dětí s LMD, autismem a Aspergerovým syndromem.

Odpovědi respondenta č. 1

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Filharmonie Brno? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?

Koncerty navštěvujeme dvakrát ročně, častěji bohužel nebývají. Koncerty navštěvujeme se skupinou domácích školáků. Děti spadají tedy pod různé kmenové školy a učí se doma. Jde o smíšenou věkovou skupinu ve věkovém rozpětí jako ve škole. Nejvíce jsou zastoupeny děti MŠ a prvního stupně ZŠ. Návštěvu organizují pro své děti v tomto případě rodiče.

2. Jste spokojena s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádány častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?

Mohly by být každopádně častěji.

3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?

Ano, vždy dětem sdělují potřebné informace k dané kulturní akci.

4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakcí dětí (žáků) „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?

Děti se na koncerty těší. Většina z nich hraje na nějaký hudební nástroj.

5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?

My si děláme časový prostor pro návštěvu koncertu sami a myslím si, že to v dnešní době je doslova nutností.

6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos „nové koncepce“ výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Naše děti koncerty velice baví, je to úžasná show a myslím si, že by každopádně příjemně oslovovala i dospělé posluchače.

7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?

Vzhledem k tomu, že jsme skupinou domácích školáků, přichází kladné reference nejen od dětí, ale následně i od jejich rodičů.

8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Uvítali bychom pozvání dětí „za oponu“ a jejich seznámení se s jednotlivými hudebními nástroji a také i s procesem výuky na dané hudební nástroje.

9. Otázka č. 9 nebyla položena vzhledem k charakteru činnosti profese jako soukromého pedagoga.

10. Myslíte si, že výchovné koncerty jsou potřebné pro hlubší citový a emocionální rozvoj dětí a mládeže?

V každém případě musím odpovědět ano.

Odpovědi respondenta č. 2

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Filharmonie Brno? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?

Zpravidla dvakrát do roka. Před několika lety jsme obdrželi nabídku účastnit se výchovných koncertů Filharmonie Brno a od té doby jsou nám nabídky pravidelně zasílány e-mailem. Prvotní iniciativa vznikla tedy ze strany filharmonie a my se pravidelně koncertů zúčastňujeme.

2. Jste spokojena s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádané častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?

Myslím si, že časová frekvence je ideální. Možná bychom očekávali větší návaznost propagovaných pořadů.

3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?

Jsou připravováni zejména z hlediska společenského chování, vhodného oblečení apod.

4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakcí žáků „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?

Pro spoustu dětí je to vůbec první nebo i jediný zážitek z koncertu vážné hudby. Děti samy říkaly, že na koncertě nikdy nebyly. Tuto zkušenost měli v podstatě jen dva žáci ze třídy. Proto děti ani neví, co mohou z návštěvy koncertu očekávat. Ale myslím si, že současná koncepce filharmonie je přístupná všem dětem, a to i těm, které nejsou zvyklé vážnou hud-

bu poslouchat. Jsem vždy pozitivně překvapená tím, že chování a reakce dětí jsou dobré a že jsou schopny pozorně sledovat celý koncert. Zpočátku jsem měla trochu strach, protože mám z minulosti zkušenosti s tím, že děti na koncertě nedávaly pozor a nebavilo je to. V Besedním domě jsem se s tímto negativním chováním nesešla.

5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?

Bohužel, určitě ne. My máme tu vhodnou příležitost také tím, že jsme škola působící přímo ve středu města a nemusíme jezdit, dejme tomu, z nějaké vzdálenější lokality. Takže si myslím, že návštěva symfonického koncertu je tak trochu i výsadou těch větších měst.

6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos „nové koncepce“ výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Současné děti jsou dnes zvyklé na multidimenzionální zábavu, takže tento způsob může každopádně vážnou hudbu vhodně přiblížit. Obávám se, že kdyby měly vydržet poslouchat klasický koncert 45 minut, jejich pozornost by určitě klesla. Tím, že koncerty filharmonie jsou připravovány jako zajímavé, zábavné a vtipné, má to pro ně pozitivní přínos v tom, že jsou schopné absorbovat i tuto vážnou hudbu. A to je způsob, jak je k vážné hudbě můžeme celkem dobře přitáhnout.

7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?

Veskrze pozitivní. Koncerty se líbí nejen dětem, ale i nám pedagogům.

8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Důležité je, aby je také vedli k poslechu hudby samotní rodiče a aby si s nimi také občas zašli na společný koncert nebo divadelní představení. Škola nemůže vše suplovat.

U nás ve škole navíc ještě spolupracujeme pravidelně i s dechovým kvartetem, které k nám dochází jednou za rok s tím, že dětem předvede i hudební nástroje. Mohou si je z blízka prohlédnout a poslechnout si nejen koncert, ale i dané hudební ukázky. I když se koncert koná v tělocvičně školy, což není ideální prostředí, přesto jsou na koncert pozitivní ohlasy a dětem se líbí.

9. Co byste jako pedagog doporučila pro dokonalejší propojení jednotlivých stupňů škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonického orchestru?

Ideální by bylo, kdyby koncerty vycházely částečně z učebních osnov nebo se zaměřily po-

stupně na skladatele, kteří se probírají na prvním stupni ZŠ. Taktéž v případě stupně druhého. Ale uvědomuji si současně, že na straně druhé mají různé školy různé vzdělávací plány, a tak realizace by byla určitě složitější. Spíš vidím pokrok v tom, že bychom se my sami jako škola mohli více zajímat o obsah koncertu a vybrat si ten, který nám vyhovuje podle obsahu a nečekat na nabídku, kterou dostaneme.

10. Myslíte si, že výchovné koncerty jsou potřebné pro hlubší citový a emocionální rozvoj dětí a mládeže?

Myslím si, že ano, protože každý by měl z kultury poznat co nejvíce, tedy i koncerty vážné hudby. Děti jsou zvyklé poslouchat maximálně jen nějaké populární písničky nebo skupiny a k vážné hudbě se v podstatě málo kdo dostane. Pokud rodina doma vážnou neposlouchá, pak se opravdu může stát, že dítě přijde do kontaktu s vážnou hudbou opravdu poprvé až na výchovném koncertu školy.

Odpovědi respondenta č. 3

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Filharmonie Brno? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?

Filharmonické koncerty navštěvujeme jednou až dvakrát ročně. Prohlédneme nabídku na webových stránkách nebo zareagujeme na přímou nabídku brněnské filharmonie.

2. Jste spokojena s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádané častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?

Myslím si, že nabídka by měla být častější, a to i v případě opakujících se programů. Například pořad Tajuplný ostrov (o který jsme projevíli zájem), jsme bohužel neměli možnost buďto z kapacitních nebo časových důvodů navštívit. Také na stránkách filharmonie není občas dokonce žádná nabídka.

3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?

To je dle mého názoru záležitostí každého učitele. Rozhodně na naší škole jsou žáci informováni nejen o programu, ale i upozorněni na překrásné prostředí, slavnostní oblečení a samozřejmě i na slušné chování v prostorách Besedního domu. Koncert žáky nejen obohacuje v rozšíření hudebních znalostí, ale je i společensky formuje pro samotný život. Po koncertě, formou zpětné vazby, vyhodnocujeme ve třídě nejen chování žáků na koncertě, ale píšou také například i slohovou práci na téma prožitků z koncertu. Problém vidím každopádně v tom, že někteří rodiče o vážnou hudbu neprojevují zájem, a tím pádem koncerty s dětmi vůbec nenavštěvují.

4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakci žáků „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?

Zásadní pozitivní změnu v chování a reakci dětí na přímý zážitek vidím v obohacení žáka v duševní oblasti a také v rozšíření uvědomění, že hudbou lze vlastně vyjádřit cokoliv. Děti se díky těmto pořadům stávají vnímavější nejen vůči hudbě, ale zpětně také i samy k sobě.

5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?

Já osobně bych raději o školském systému této doby pomlčela. Za chvíli už to nebude systém, ale chaos, kdy si bude rodič a každý občan diktovat, jak má učitel vypadat. Návštěva koncertů je zase pouze jen na zájmu škol, zda o nabídku filharmonických koncertů projeví zájem, či nikoliv.

6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos „nové koncepce“ výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Jsou to vždy programy pro děti té nejvyšší kvality. Já osobně jsem lepší neviděla. Děti ve výchovných koncertech dirigenta Miloše Machka mohou vše procítit a být účastni celého příběhu. Velice vhodným výběrem a úžasným zpracováním jsou programem pohlceni nejen děti, ale i my učitelé. My pedagogové jsme kolikrát rovněž fascinováni, jak poutavě lze program pro děti zpracovat. Působí to nesmírně pozitivně na všechny, což je v dnešní době doslova žádoucí. Pan dirigent si zaslouží uznání, protože příprava programů je určitě nesmírně náročná.

7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?

Jak jsem se již zmínila v předešlé otázce, odezvy jsou velmi kladné, všichni učitelé jsou spokojeni, což potvrzuje, že na koncerty chodí celý 1. stupeň naší školy.

8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

To je těžká otázka. Možná výběrem témat na další zpracování z historie národa, báji nebo pověstí, zaměření se na pořady o životě a díle dalších velikánů světové hudby a také třeba zapojením některých žáků přímo do programu, nebo jim svěřit konkrétní úlohu v rámci celého příběhu.

9. Co byste jako pedagog doporučila pro dokonalejší propojení jednotlivých stupňů škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonického orchestru?

Jde především o prezentaci nabídky pro školy. Připomínám lepší a přehledný program, dále co a kdy bude. Nejlépe v září si školy naplánují akce nebo prezentace. I sestřih nějakého z programů na webových stránkách by byl vhodný, aby školy viděly a slyšely, jak vše probíhá.

10. Myslíte si, že výchovné koncerty jsou potřebné pro hlubší citový a emocionální rozvoj dětí a mládeže?

Jsou potřebné a žádoucí. Dnešní doba děti přímo bombarduje negativními hrami na PC a filmy plných násilí a vražd. Žáci přestávají vnímat realitu a základní hodnoty, které dříve držely člověka v pozitivním myšlení. Dříve se mezi sebou více socializovali, komunikovali, snažili se dohodnout a najít společná řešení. Dnes jde všude pouze o individualitu a sebe-prosazení na úkor druhého, což vede ke konfliktům ve škole, rodině a společnosti, která je tímto v podstatě celá nasáklá. Kvalitní hudba tohoto provedení je rozpouštědlem těchto negativ, byť i na malou chvíli, vše ale zůstane v dětech každopádně zakódováno.

Odpovědi respondenta č. 4

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Filharmonie Brno? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?

Koncerty navštěvujeme minimálně dvakrát ročně. Náš školní vzdělávací plán s koncerty přímo počítá. Moje snaha je děti naučit přímo kvalitu hudby a kultury rozpoznat.

2. Jste spokojena s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádané častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?

Vzhledem ke kvalitě koncertů bych přivítala za sebe i žáky častější koncerty.

3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?

Jsem absolventka Konzervatoře v Brně a mám za to, že děti 2. stupně, které vyučuji, jsou připravovány poměrně dobře. Každý koncert konzultuji i s mými spolužáky, kteří ve filharmonii hrají. Tímto mám jistou výhodu proti běžným pedagogům ZŠ a jsem tak říkajíc uvnitř dění. Domnívám se, že i moji žáci přistupují ke koncertům již jako poučení posluchači.

4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakci žáků „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?

Přímý kontakt s hudbou dnešní děti příliš nemívají. Pokud je před koncertem patřičně motivujeme a dostatečně připravíme na to, co je v Besedním domě čeká, je to zcela nová dimenze vnímání nejen hudby, ale také prostoru, ve kterém se ocitly. Tím pádem je to otevřená cesta k novému zážitku, na který reagují většinou velmi pozitivně. V lepším případě mů-

žeme říci, že vychováváme (spolu s filharmonii) nové a kvalitní posluchače budoucích abonentních řad.

5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?

Domnívám se, že velmi záleží na vedení školy a spolupráci s učitelem hudební výchovy. Jestliže je vedení nakloněno tomu, aby žáci byli bezprostředně vedeni ke kulturnímu a společenskému chování, vnímání živé hudby, pak nevidím problém. V případě, že se koncerty u některých pedagogů jiných oborů prezentují pouze jako "něco", co je zdržuje od další výuky, pak závažnější a širší problém nastává. Co je pozitivní, že výchovné koncerty na naší škole jsou přímo zanesené do školního vzdělávacího plánu. Dalším pozitivem je, že naši žáci školu dobře reprezentují, protože s chováním během koncertu nemají sebemenší problém.

6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos „nové koncepce“ výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Pan dirigent Machek úžasným způsobem ve svých koncertech přitáhne pozornost diváka výrazovými prostředky, na které tato divácká skupina velmi dobře slyší. Je to především spojení mluveného slova s hudbou i doslova hereckým projevem, přičemž hudební obsah koncertu zůstává čitelně zachován. Pokud mohu vyjádřit svůj vlastní názor, jsem velkou příznivkyní pana dirigenta Machka pro jeho nesmírné znalosti hudební historie, skvělý muzikantský um a v neposlední řadě právě pro jeho schopnost přiblížit nejen dětem, ale i dospělým hudbu jak vážnou, tak i hudbu populární.

7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?

Jen ty nejlepší. Proto jsme se stali pravidelnými a vděčnými návštěvníky výchovných koncertů pana dirigenta Miloše Machka. Za velký úspěch považuji dotaz po skončení koncertu: „A kdy zase půjdeme do filharmonie příště?“ Tyto dotazy slyším často od žáků šestých, sedmých, osmých, ale i devátých tříd!

8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Pokud by bylo jen trochu časově možné, přivítali bychom besedy s jednotlivými hudebníky filharmonie v rámci naší hudební výchovy. Děti by měly možnost zblízka poznat, že profesionální hudebník není virtuální realita. Jistě by se tím zpřístupnila nejen cesta výchovy směrem k vážné hudbě, ale i k vyšší kulturnosti naší mládeže.

9. Co byste jako pedagog doporučila pro dokonalejší propojení jednotlivých stupňů škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonického orchestru?

Respondent sdělil, že jeho odpověď na devátou otázku bude totožná s odpovědí na otázku číslo deset.

10. Myslíte si, že výchovné koncerty jsou potřebné pro hlubší citový a emocionální rozvoj dětí a mládeže?

Rozhodně ano! Nesmírně rádi chodíme do brněnské filharmonie. Nejenže se tak trochu osobně vracím ke svému řemeslu, ale především se snažím dětem zprostředkovat pocity kumštýře a rovněž jim vyličit i jakýsi pohled z druhého břehu, tedy z pódia. Věřím, že touto dlouhodobou spoluprací s filharmonií a především prostřednictvím výchovných koncertů pana Miloše Machka se nám daří vzbudit v dětech zájem o jinou hudbu, než poznaly doposud, a že jím tím umožňujeme i zážitky zcela jiného charakteru a jiné úrovně, než na které byly doposud zvyklé.

Odpovědi respondenta č. 5

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Filharmonie Brno? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?

Koncerty navštěvujeme pravidelně většinou jedenkrát ročně. Vypravujeme vždy dva autobusy s cca devadesáti studenty najednou, mimo jiné i z důvodu, aby se dalo v naší škole suplovat. Impulzy k návštěvě filharmonie vychází pouze od nás, učitelů hudební výchovy, ze strany vedení školy však nikoliv. Nabídku koncertů Filharmonie Brno si takřikajíc hlídáme.

2. Jste spokojena s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádané častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?

Vzhledem k tomu, že se na koncert vícekrát než jednou za pololetí nedostaneme, rádi bychom ze strany filharmonie uvítali včasnější naplánování výchovných koncertů. Upřednostnili bychom rádi zejména zimní měsíce, neboť začátek roku je spojen se složitější organizací, konec roku zase s maturitami, školními výlety apod. Návaznost nedovedu posoudit, vždy s každým ročníkem většinou navštívíme jiný program.

3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?

Žáci jsou připravováni na koncert vždy předem. Nejen samozřejmě jak se mají obléci a jak se mají chovat. Když známe předem program, případně i slohové období, skladatele nebo

hudební náplň koncertu, snažíme se děti připravit i v hlubších souvislostech.

4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakci žáků „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?

I když se k návštěvě koncertu tváří někdy zpočátku nedůvěřivě (zejména pokud ještě na žádném nikdy nebyly), tak přijíždějí nadšeni a těší se již na další. Reakce dětí jsou téměř vždy vesměs kladné.

5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?

Myslím si bohužel, že nedává. Každá škola si to musí umět zařídit, jak uzná za vhodné. A také samozřejmě záleží leckdy i na samotných pedagozích hudební výchovy na esteticko-výchovných komisích, co si dovedou prosadit vůči ostatním kolegům jiných oborů a také samozřejmě směrem k vedení školy.

6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos „nové koncepce“ výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Já si myslím, že je velmi přínosná, protože působí na všechny smysly dětí. Neslyší jenom muziku, slyší i mluvené slovo, vidí promítaný obraz a sledují nějaký hudební děj. To všechno děti berou a každopádně je to hluboce oslovuje. Na koncerty s námi jezdí i naši kolegové výtvarníci, kteří si pořady z těchto důvodů rovněž užívají. Nejde totiž čistě jen o sluchový vjem. Výhodou je, že posluchači slyší a vidí celé těleso symfonického orchestru a tento smyslový a citový zážitek v podstatě nelze nahradit ani žádným sebelepším zvukovým záznamem či videozáznamem.

7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?

Musím říci, že naprosto kladné. Jako perličku mohu uvést, že jako doprovod jezdí i na koncerty pedagogové, kteří běžně ani na koncerty nechodí. Se záporným ohlasem jsem se ještě neseťkala. Jezdíme i se studenty výtvarné výchovy a ti pak zužitkují zážitky z koncertu do podoby výtvarné.

8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Aby akce filharmonie nekolidovaly s našimi akcemi a aktivitami ve škole, potřebovali bychom je dát do plánu dlouhodobě. Tím by se vytvořila hladší kontinuita návštěvy koncertů, což by byl pro nás kvalitativní přínos. Nevím ale, zda je to z provozních důvodů filharmonie možné, jistě je svými uměleckými domácími i zahraničními plány také svázána a časově

omezena. Jinak jsme opravdu rádi, že studenti slyší profesionální výkony na nejvyšší umělecké úrovni, což bývá často problémem, pokud program nenabízí zrovna přímo samotná filharmonie.

9. Co byste jako pedagog doporučila pro dokonalejší propojení jednotlivých stupňů škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonického orchestru?

Co se týká koncepce a její propojenosti, nedovedu říci, ale moje zkušenost pedagoga vyššího stupně, že ke mně přicházejí děti z nižšího stupně ZŠ a jejich připravenost a poslechové aktivity nejsou zrovna na nejvyšší úrovni. Jinak doporučení pro zvýšení úrovně komunikace mezi školou a vedením filharmonie je stejné jako odpověď v minulé otázce – pokud možno včasnější nabídka ze strany organizátora koncertu.

Co se týká vnitřního prostředí školy, bych byla velice ráda, kdyby si občas učitelé estetické výchovy nemuseli u vedení škol v některých případech návštěvu koncertu doslova probojovávat. Možná by pomohlo ze strany filharmonie vhodné oslovit současně stejnou nabídkou vedení školy, příslušnou komisi i daného pedagoga.

Z pedagogického hlediska ještě mohu říci, že pozitivně kvituji snahu dirigenta Miloše Machka o systematickou inovaci nejen repertoáru, ale i průvodní slova jeho hudebních pořadů.

10. Myslíte si, že výchovné koncerty jsou potřebné pro hlubší citový a emocionální rozvoj dětí a mládeže?

V každém případě ano. Jak jsem vzpomenula, hudba filharmoniků je nejen nesmírně kvalitně interpretovaná, ale podávána i s hodnotným výkladem, což je nesmírně důležité. Děti vědí, co poslouchají, ví, o čem hudba hovoří a přes svůj věk a nevelké zkušenosti dovedou i ocenit kvalitu pořadu. Je to pro ně každopádně velký přínos. I když třeba jsem jednou slyšela ze strany vedení: „Myslíš si, že jedno představení je ovlivní na celý život? Neovlivní!“ Třeba se k zážitku z koncertu, co se schoval někde v duši, jednou vrátí nejen dítě, ale dokonce i samotný kolega pedagog. Nebo budou mít alespoň překrásnou vzpomínku, či inspiraci, ne? Dokud budu učit, tak budu tento názor neustále prosazovat.

Odpovědi respondenta č. 6

1. Jak často navštěvujete s žáky výchovné koncerty v rámci koncepce Janáčkovy filharmonie Ostrava? Vychází impulzy k návštěvě koncertů tohoto typu také ze strany vaší školy nebo přímo i od Vás?

Snažíme se s dětmi chodit na všechny výchovné koncerty, většinou jednou za 3 měsíce.

Podněty k návštěvě koncertu přichází pouze z mé strany. Reaguji vždy na danou nabídku.

2. Jste spokojen s časovou frekvencí koncertů nebo by měly být pořádané častěji, pravidelněji nebo ve větší návaznosti?

Častější frekvence by vůbec nebyla špatná. Co se týče historického vývoje hudby, koncerty by mohly mít vázanější časovou osu.

3. Jsou Vaši žáci na koncert připravováni předem, případně do jaké šíře?

Naši žáci jsou informováni o koncertu, co se týče obsahové náplně, jsou informováni zejména o autorech předváděných děl.

4. V čem vidíte zásadní pozitivní změnu ve vývoji, chování a reakci dětí (žáků) „dnešní doby“ na přímý zážitek z návštěvy koncertu?

Díky výchovným koncertům je klasická hudba přijímána mnohem pozitivněji, a to ve větším rozsahu. Děti reagují velmi spontánně a hudbou jsou nadšeny. Tím, že vidí hudebníky přímo v "akci", je samotná hudba oslovuje daleko více, než když je interpretovaná pouze ze zvukových nebo obrazových záznamů.

5. Myslíte si, že náš školský systém dává maximální prostor výchově dětí a mládeže prostřednictvím filharmonických koncertů?

To v žádném případě nedává.

6. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos "nové koncepce" výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Tato koncepce je dětem velmi blízká. Zábavnou formou jsou vtaženy do děje a historická fakta, která jsou jim předkládána jako příběh, dávají dětem možnost sžít se s hlavními postavami jako např. ve filmovém příběhu.

7. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a žáků vaší školy?

Kolegové i já jsme velmi nadšeni. Vzpomínáme s hrůzou na doby svého dětství a na úmorné výchovné koncerty dob minulých.

8. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby na jejich rozvoj v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Závěr koncertu by mohl být např. spojen s jednoduchou soutěží, kde by si děti vše zopakovaly a vítěznému dítěti by pak mohla být za odměnu zahrána část skladby.

9. Co byste jako pedagog doporučil pro dokonalejší propojení jednotlivých stupňů škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonického orchestru?

Vzhledem ke specifikaci naší školy (menší skupiny dětí se zdravotním handicapem, navíc oddělených mezi sebou budovami, a to v různých částech města) nejsem bohužel schopen vyjádřit se k této otázce. Navrhoval bych každopádně větší spolupráci s pedagogy jednotlivých stupňů, a to v návaznosti na jejich osnovy hudební výchovy.

10. Myslíte si, že pravidelná návštěva výchovných koncertů v rámci školní výuky dlouhodobě pozitivně působí a ovlivňuje citový a emocionální vývoj dětí a mládeže?

To bezpochyby! Děti o koncertu ještě dlouho hovoří, vzpomínají a vyprávějí si o životě autorů i o emocích, které v nich hudba během koncertu vyvolala. V dnešní době internetu a PC je v podstatě kladen malý důraz na osobní zážitek a návštěva výchovného koncertu tento nedostatek dlouhodobě a hluboce u dětí naplňuje.

6.3 Pohledy manažerů filharmonii

Pro manažery filharmonii jsem si připravila následující otázky:

1. Jak často pořádáte výchovné koncerty v rámci vaší filharmonie a pro jaké stupně škol?
2. Pracujete v rámci určité koncepce, případně koncepce jakého typu?
3. Vychází impulzy k návštěvě výchovných koncertů také ze strany škol?
4. V čem vidíte nedostatky zájmu o návštěvu výchovných koncertů ze strany škol?
5. V čem vidíte pozitivní změny v reakci dětí dnešní doby na přímý zážitek z návštěvy výchovného koncertu?
6. V čem vidíte nedostatky ve výchově mládeže v přímé souvislosti s kulturním zážitkem z výchovného koncertu?
7. Podle Vašeho názoru, je současný školský systém nastaven kvalitně k otázce vzdělávání dětí a mládeže v oblasti hudby a zejména výchovných koncertů?
8. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos nové koncepce výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?
9. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a samotných žáků?
10. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?
11. Co byste jako manažer doporučil/a pro dokonalejší propojení jednotlivých škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonických orchestrů?

V rámci výzkumu byli osloveni manažeři těchto filharmonií:

Respondent č. 1 - Bc. Roman Dietz, ředitel Severočeské filharmonie Teplice

Respondent č. 2 - RNDr. Václav Derner, ředitel Filharmonie Hradec Králové

Odpovědi respondenta č. 1

1. Jak často pořádáte výchovné koncerty v rámci vaší filharmonie a pro jaké stupně škol?

Koncerty pořádáme jednou ročně, a to vždy po jeden celý týden, zpravidla na podzim. Vzhledem k tomu, že větší zájem je o koncerty pro MŠ a 1. stupeň ZŠ, uskutečňuje se cca 6 koncertů ve třech dnech a další 2 – 4 koncerty se konají pro 2. stupeň ZŠ a SŠ ve dnech zbývajících.

2. Pracujete v rámci určité koncepce, případně koncepce jakého typu?

Po dlouholetých zkušenostech vybíráme dramaturgii koncertů z nabídky pana dirigenta Miloše Machka, se kterým spolupracujeme bezmála 20 let. Po vybrání názvu a zaměření koncertu ponecháváme již samotnou dramaturgii a veškeré technické podmínky na autorovi koncertů, který přebírá kromě dirigování i funkci moderátora.

3. Vychází impulzy k návštěvě výchovných koncertů také ze strany škol?

Samotné impulzy od škol přicházejí velmi sporadicky a nelze k nim většinou přihlédnout a již vůbec ne na nich stavět budoucí výběr koncertů. Školy oslovujeme na začátku školního roku, ideálně již na konci srpna tak, aby se mohly přizpůsobit svým dalším aktivitám.

4. V čem vidíte nedostatky zájmu o návštěvu výchovných koncertů ze strany škol?

S nedostatkem zájmu škol se neseťkáváme, po dlouholetých zkušenostech volíme takový počet koncertů, aby byly všechny koncerty plně vyprodány. V našich podmínkách je počet návštěvníků za týden koncertů cca 4 500 dětí. Je pravda, že větší zájem je o koncerty pro MŠ a 1. stupeň ZŠ. Menší zájem dětí ze 2. stupně ZŠ a SŠ je dán obavou pedagogů z nezvládnutí chování dospívající mládeže a také neochotou samotných pedagogů se jejich chováním zabývat. Toto je nejčastější argument vedení škol při mých dotazech na menší zájem z vyšších ročníků.

5. V čem vidíte pozitivní změny v reakci dětí dnešní doby na přímý zážitek z návštěvy výchovného koncertu?

Na tuto otázku nemám odpověď, neboť neznám reakci dětí po návštěvě koncertů. Je však pravda, že řada mladých posluchačů našich abonentních koncertů i návštěvníků našeho

webu či Facebooku přiznává, že prvním impulzem i prvním seznámením se s klasickou hudbou bylo právě na koncertech naší filharmonie pro školy.

6. V čem vidíte nedostatky ve výchově mládeže v přímé souvislosti s kulturním zážitkem z výchovného koncertu?

Základním nedostatkem je naprostá neznalost a nekompetentnost samotných pedagogů, kteří nemají kulturní rozhled ani povědomí, sami koncerty nenavštěvují, nedokážou žáky na koncert připravit a většina z nich ani neví, jak se na koncertě chovat.

7. Podle Vašeho názoru, je současný školský systém nastaven kvalitně k otázce vzdělávání dětí a mládeže v oblasti hudby a zejména výchovných koncertů?

Z výše uvedených důvodů jistě ne, kultura je potlačována nejen na úrovni profesionálního umění a koncertů, ale již i na úrovni školství. Je pokládána za oblast tzv. zbytnou a okrajovou. V hodinách hudební výchovy se postupuje nesystematicky, děti se sice učí hudební teorii, skladatele, zpívají, ale nikdo je nenaučí hudbu poslouchat a vnímat, neboť ani sami učitelé hudbě jen velmi málo rozumí.

8. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos nové koncepce výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Koncerty Miloše Machka nenásilnou a přístupnou formou seznamují posluchače se symfonickým orchestrem, nástrojovým obsazením, klasickou hudbou i s tím, jak se při koncertech chovat. V současné době již bohužel není místo k tomu, abychom děti seznamovali s podrobným výkladem a rozбором jednotlivých skladeb, jednotlivých slohových období nebo se skladateli, neboť posluchači nemají ani základní povědomost o hudební problematice, natož aby se jí podrobně zabývali. Pokud někoho koncert Miloše Machka zaujme, sám se začne zabývat dalšími podrobnostmi.

9. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a samotných žáků?

Odezvy od žáků i pedagogů jsou víceméně sporadické a jen výjimečně písemné. Spíše se jedná o reakce při osobních rozhovorech. Nesetkal jsem se však s názorem negativním. Pokud negace koncertů zazněla náznakově, jednalo se spíše o neznalost problematiky či nepochopení záměru.

10. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Přímé zapojení posluchačů do dění a tvorby koncertů, důsledná příprava žáků na koncert pedagogy a následné hodnocení koncertů ve školách. Zpřístupnění a seznámení dětí s rea-

lizací koncertu, včetně nastudování skladby a následné interpretace. Povědomí dětí o hudebním vzdělávání a životě umělců. Zavedení večerních, či spíše podvečerních koncertů pro rodiče s dětmi, které by měly mít všechny znaky opravdového koncertu, včetně oblečení a chování při koncertech.

11. Co byste jako manažer doporučil/a pro dokonalejší propojení jednotlivých škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonických orchestrů?

Úzká spolupráce filharmonie s vybranými školami. Pověření jednoho učitele, který by dlouhodobě koordinoval a plánoval spolupráci a sledoval výstupy včetně zhodnocení přínosu pro vzdělávání. Chápání návštěvy koncertů jako výjimečné události, ne jako povinnost škol či dokonce jako nutné zlo k naplnění osnov. Zájem škol nejen o koncerty výchovné, ale i o veřejné generálky.

12. Doplnující informace dle vlastního uvážení respondenta.

Pramenem všech problémů je již samotné vzdělávání pedagogů na VŠ, kde se na kulturní hodnoty a kulturní vývoj dětí klade jen velmi malý, ne-li žádný důraz. Dnešní děti jsou vedeny převážně k ekonomickým, praktickým, jazykovým a technickým dovednostem a duševní hodnoty jsou velmi potlačovány. Jestliže se kulturní výchově nepřikládá v základním školství velký důraz, jsou vychováváni žáci k její budoucí ignoraci v době studování SŠ a VŠ a poté bohužel i v době, kdy se tito lidé dostávají do vedoucích pozic, ať už ve školách nebo v politice a ekonomice a rozhodují o dalším financování a směřování kultury.

Odpovědi respondenta č. 2

1. Jak často pořádáte výchovné koncerty v rámci vaší filharmonie a pro jaké stupně škol?

Koncerty pořádáme pro všechny stupně, včetně MŠ. Nejčastěji pro 1. stupeň a MŠ. Průměrně 8x ročně.

2. Pracujete v rámci určité koncepce, případně koncepce jakého typu?

Snahou je přiblížit mladému publiku svět hudby s akcentem na hudbu symfonickou. Výchovné koncerty nabízíme jako dopolední koncerty pro školy. Navíc v rámci abonentních řad nabízíme řadu „Pro mladé publikum“.

3. Vychází impulzy k návštěvě výchovných koncertů také ze strany škol?

Ano, jsou to převážně MŠ a 1. stupeň.

4. V čem vidíte nedostatky zájmu o návštěvu výchovných koncertů ze strany škol?

Ve špatné koncepci osnov v rámci hudební výuky ve školách. Její součástí by měly být návštěvy koncertů hudby, o které se učí. Nestáčí teorie. Rovněž tak záleží i na muzikologické vzdělanosti učitelů a jejich přístupu k hudbě. Dalším závažným problémem, za který může školský zákon, je nezaplacení hodin učitelům, kteří žáky na koncerty doprovází, přestože jsou koncerty v době vyučování.

5. V čem vidíte pozitivní změny v reakci dětí dnešní doby na přímý zážitek z návštěvy výchovného koncertu?

Především jde o zážitek vidět živé hudebníky na pódiu, možnost pozorovat jejich emoce při hraní. Mnohé děti tak poprvé vidí i různé nástroje v akci, o nichž před tím neměly tušení. Koncerty pro školy jsou mnohdy první příležitostí seznámit děti a mládež s hudbou, která není jen techno...

6. V čem vidíte nedostatky ve výchově mládeže v přímé souvislosti s kulturním zážitkem z výchovného koncertu?

Mnohdy se po koncertu již dále učitelé k živému zážitku nevrací a nechají koncert odplynout bez dalšího pedagogického využití.

7. Podle Vašeho názoru, je současný školský systém nastaven kvalitně k otázce vzdělávání dětí a mládeže v oblasti hudby a zejména výchovných koncertů?

Není! Viz výše.

8. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos nové koncepce výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka?

Děti jeho koncerty velmi vděčně přijímají, protože jsou dobrou formou vtahovány do děje na pódiu. Dirigent Machek dokáže být klaunem i kouzelníkem. Jeho hravost působí na děti tak, že se stávají bezprostřední. Umí skvěle navázat kontakt s publikem a vždy hravou formou děti i vzdělává a rozšiřuje jejich obzory. Není škarohlíd, dokáže si udělat legraci sám ze sebe a to na děti platí.

9. Jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a samotných žáků?

Pouze pozitivní.

10. Kde vidíte možnost dalšího zdokonalování dětí působením hudby v přímém zážitku s profesionálním hudebním tělesem?

Například v propojení ZUŠ s orchestry. Docházení hudebníků (případně dramaturga) do všech stupňů škol na hodiny výuky.

11. Co byste jako manažer doporučil pro dokonalejší propojení jednotlivých škol s koncepcí výchovných koncertů v rámci uměleckých aktivit filharmonických orchestrů?

Vypracovat seminář pro pedagogy na téma propojení škol a orchestrů. Následně to aplikovat do výuky.

Respondentu č. 3, paní Aleně Huberové, manažerce a vedoucí koncertního oddělení Janáčkovy filharmonie Ostrava, jsem položila následující otázky:

1. Jak často pořádáte výchovné koncerty v rámci vaší filharmonie a pro jaké stupně škol?
2. Pracujete v rámci určité koncepce, případně koncepce jakého typu?
3. Vychází impulzy k návštěvě výchovných koncertů také ze strany škol?
4. Vidíte nějaké nedostatky v zájmu o návštěvu výchovných koncertů ze strany škol?
5. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos nové koncepce výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka a jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a samotných žáků?

Odpovědi

1. Jak často pořádáte výchovné koncerty v rámci vaší filharmonie a pro jaké stupně škol?

V průměru pořádá Janáčkova filharmonie Ostrava ročně 15 až 20 dopoledních koncertů pro děti, a to všech věkových kategorií. Filharmonie má přímo ve své zřizovací listině zakotven úkol rozvíjení estetické výchovy mladých posluchačů prostřednictvím výchovných koncertů. Koncerty pro děti předškolní, žáky základních a studenty středních škol pořádáme nejen v Ostravě, ale i v celém Moravskoslezském kraji. V roce 2012 navštívilo tyto koncerty více než 7 000 mladých posluchačů.

2. Pracujete v rámci určité koncepce, případně koncepce jakého typu?

Při plánování těchto koncertů se management JFO pravidelně obrací na osvědčené a zkušené dirigenty, kteří se na přípravě interaktivních koncertů (včetně dramaturgie, scénáře a doprovodného slova) aktivně podílejí. Ti pracují samozřejmě nejen v rámci svých koncepcí, ale i v rámci naší dlouhodobé koncepce.

3. Vychází impulzy k návštěvě výchovných koncertů také ze strany škol?

Impulzy ze strany škol vychází velice sporadicky, a to vzhledem k našemu propracovanému a systematickému náboru. Koncertní oddělení dlouhodobě spolupracuje s ostravskými ma-

teřskými, základními i středními školami prostřednictvím tzv. webových anoncí, dále zasíláním tiskových zpráv s informacemi o připravovaných projektech. Tyto jsou nejen zasílány na ředitelství jednotlivých škol, ale prostřednictvím telefonátů kontaktujeme i jednotlivé pedagogy. Na začátku školního roku se členové náborového oddělení JFO rozjíždí do škol, kde hovoří o připravovaných projektech. Mnohdy vstupují i do vyučování, kde s dětmi hovoří o hudbě a snaží se u nich podnítit zvědavost o dění v Janáčkově filharmonii Ostrava a samozřejmě o připravovaných koncertech.

4. Vidíte nějaké nedostatky v zájmu o návštěvu výchovných koncertů ze strany škol?

Nedá se říci, že by se u nás projevoval nedostatek zájmu o návštěvu výchovných koncertů, pravdou však je, že o dětské návštěvníky usilují pravidelně i další kulturní instituce jako např. divadla, galerie a muzea. Další problém vidím v tom, že školy dnes nemají návštěvu koncertů „vážné hudby“ ve svých osnovách zahrnutou, jak tomu bývalo dříve v minulosti.

5. Podle Vašeho názoru, v čem spočívá zásadní přínos nové koncepce výchovných koncertů pro děti a mládež dirigenta Miloše Machka a jaké jsou odezvy a ohlasy na tento typ koncertů ze strany pedagogů a samotných žáků?

Významnou úlohu v tvorbě výchovných koncertů hraje především samotná osobnost dirigenta. Miloš Machek je Janáčkovou filharmonií Ostrava zván k umělecké spolupráci pravidelně. Z uvedených pořadů pro nižší ročníky jmenujme Pohádku o zvířátkách, Království zlatého slunce, Den hraček, O kouzelné mošně, Tajuplný ostrov, Santa Claus a andělské pírkó a Ostravě věnovaný pořad s názvem Začarovaný hrad. Pro starší ročníky pak připravil Vídeňské stíny a z oblasti hudby populární pořady Po stopách gospelu, Pop story a Symphonic Pink Floyd. Ostravské děti a hlavně pedagogové pana Miloše Machka dobře znají a při nabídkách filharmonie se aktivně hlásí k účasti na koncertech. Na jeho autorské, zajímavé a doslova hravé pořady se těší nejen děti a pedagogové, ale i samotní členové orchestru JFO.

6.4 Pohled asistenta dirigenta Miloše Machka

Pohled asistenta dirigenta Miloše Machka, ex-manažera Filharmonie Brno a Národního divadla Brno, výtvarníka a fotografa Martina Foretníka.

V době, kdy jsem působil na oddělení marketingu Filharmonie Brno a jako manažer Mezinárodního hudebního festivalu Špilberk, jsem za účelem dokumentace a archivace pořadů

zprvu pořizoval fotografie z pořadů Miloše Machka, následně jsem pro něj začal pro potřeby tištěných programů vytvářet první umělecké koláže, později i kompletní vizuální a audiovizuální projekce. Je třeba říci, že jeho výchovné koncerty se staly již celostátním pojmem. Tento dirigent, scénárista, režisér a moderátor jako jeden z prvních pochopil, jak přiblížit klasickou hudbu těm nejmenším posluchačům tím nejpřirozenějším, nejefektivnějším a hlavně nenásilným způsobem. Především jeho schopnost empatického přiblížení k posluchačům všech věkových kategorií a následně jejich hluboké vtažení do samotného děje, dává nejen dětem, ale i dospělým možnost zcela nového zážitku ze symfonického koncertu. Miloš Machek je vždy k hráčům, i sobě samému, zcela nekompromisní. S jasnou představou o tom, jak má skladba v souvislosti s daným příběhem vyznít, trval na přiblížení se k co největší emocionální hloubce a interpretační dokonalosti. Jeho výběr skladeb do programů byl nesmírně pečlivý. Pokud něco nevycházelo dle jeho představ, při dalším reprízování skladbu vyměnil, zkrátil nebo dokonce přeinstrumentoval. Z pohledu divadelníka mohu ještě konstatovat, že představení Miloše Machka, mohu-li to tak říci, mají dějově zcela vyvážené celky. Po jasném začátku následuje dynamický vývoj s nečekanými překvapeními, dějovými či hudebními zvraty, pak následuje typická divadelní katarze, která graduje až k celkově strhujícímu závěru. Miloš Machek je v každém ohledu nejen detailista, ale i perfekcionista. Všechna představení a výkony pravidelně vyhodnocuje, analyzuje reakce publika a zaznamenává všechny případné změny, které by mohl v budoucnu eventuálně použít. Na některých projektech pracoval systematicky dokonce celou řadu let. Koncerty Miloše Machka jsou nesmírně náročné na přípravu, samotné provedení a samozřejmě i výdej psychické a fyzické energie. S co nejmenším pracovním týmem, díky velkému pracovnímu nasazení dosahujeme v podstatě maximálních uměleckých výsledků. Rozesmáté a rozjařené tváře dětí nebo samotných rodičů jsou nám po koncertě vždy tou největší odměnou.

6.5 Vybrané ohlasy na koncerty Miloše Machka

Martina Šťouráčová, abonentka Koncertů pro rodiče s dětmi Filharmonie Brno

(dopis ze dne 14. 12. 2002)

Vážený pane dirigente, doma mám dva školáky Honzu (9 let) a Katku (7 let). Jako dnes vidím překvapený výraz svého, někdy až temperamentního syna, na prvním koncertě a slyším jeho slova: „A to tady jako mám celou tu dobu jen sedět a poslouchat?“... a tak už

třetím rokem svorně „jenom sedíme a posloucháme“ koncerty pro rodiče s dětmi v brněnském Besedním domě. S obdivem a úctou přiznávám, že jste syna po dobu svých koncertů dokázal připoutat k židli a velmi citlivě jste pronikl do jeho dětského světa. Na Vaše koncerty se všichni moc těšíme a otázku: „Bude tam Dáda?“ vystřídal neméně nadšená: „A bude tam ten prima dirigent?“ V koncertech je cítit opravdový, nepředstíraný zájem o děti, přirozená radost z hudby a ze vzájemného setkání. Zbořil jste formální hranici pódium – hlediště, děti prožívají koncerty s Vámi, spolu s tím „klukem tam vpředu“, kterého přijaly mezi sebe jako kamaráda z podivného světa, v němž se mluví i žije hudbou. Světa, který se pomalu a nenásilně stává i jejich součástí. Před několika dny za mnou přiběhla Katka se sluchátky na uších a křičela: „Hele, mami, pojď si to poslechnout, toto nám hráli v sobotu na koncertě!“ Sama od sebe poslouchala stanici s vážnou hudbou, poznala skladbu a měla z toho radost. V tomto okamžiku jsem se rozhodla, že Vám napíšu toto poděkování...

Mgr. Jindřiška Hradilová, ZŠ, ul. Mostní, Zlín

(e-mail ze dne 24. 2. 2010)

Vážený hudebníci, pane dirigente Machku, velmi ráda bych reagovala na poslední koncert, který jsme navštívili s našimi žáky. Jednalo se o námět „Začarovaný les“. Toto představení považujeme za naprosto skvělé, pobavili jsme se a poučili tak, jak už dlouho nikde ve Zlíně. Jsem speciální pedagog a pracuji na základní škole, která vzdělává děti s mentálním handicapem. Při objednávce jste mi navíc vyšli vstříc a umístili jste naše žáčky do první a druhé řady. Zažili jsme tak spontánní reakce a nadšení, děti si vše prožily beze zbytku, nikoliv však na úkor kázně. Po celou dobu zářily a přála bych Vám je vidět na zpáteční cestě a v následujících hodinách. Povídaly jen o koncertu, malovaly obrázky a předváděly jednotlivá zvířátka. I rodiče se dodatečně ptali, o co šlo, neboť další reakce následovaly ještě doma před spaním. Velmi bych vám všem přála, aby se takových představení podařilo co nejvíce, neboť i na Vás bylo vidět, že Vaše energie proudila všemi směry. Tento námět jsem zařadila jako aktivitu v rámci ekologie a byla to trefa. Do budoucnosti se těším na další setkávání, na další tóny, úsměvy a pohodu...

Mgr. Marcela Nečasová, zástupkyně ředitele ZŠ a MŠ, ul. Husova, Brno

(dopis ze dne 06. 10. 2011)

... chceme Vám touto cestou mnohokrátě poděkovat za překrásný zážitek, který jste nám společně s Filharmonií Brno připravil koncertem Tajuplný ostrov. Pod heslem „Klasická hudba pro každého“ se opravdu umíte trefit do vkusu těch nejmenších. Všem dětem svítila očka ještě ve třídách a jako poděkování Vám posílají malé obrázky se svými zážitky z koncertu. My, jako pedagogové, vyjadřujeme obdiv a úctu k Vaší práci. Jsme rádi, že se děti mohou setkat s někým, pro koho je práce radostí a dělá ji na vysoce profesionální úrovni...

Alena Zichová, abonentka Rodinného abonmá Filharmonie Brno

(e-mail ze dne 14. 05. 2012)

... mám dvě děti Alenku a Lukáška. Alenka je Vaším nadšeným divákem již 4. rokem. Rodinné koncerty dělí na koncerty pana dirigenta a ty druhé. Miluje totiž Vaše příběhy. Proč Vám však píšu až nyní? Vše vyvolalo nadšení z posledního koncertu. Bylo to úžasné, fascinující a strhující. Jak Váš oděv, výběr hudby, tak i přidaný zrakový vjem. Vaším pozdravem „ufonů“ jsme se zdravili ještě včera ráno...

RNDr. Věra Ševčíková, zástupkyně ředitele, Gymnázium Teplice

(e-mail ze dne 09. 11. 2012)

... chtěla bych poděkovat za dnešní koncert pro školy „Movie And Musical Story“, a to zejména panu dirigentu Miloši Machkovi, který velmi citlivě a profesionálně pořad moderoval. Oceňujeme celkové pojetí výchovného koncertu, výběr melodií, provedení (projekce) a profesionalitu. Žákům se nejvíce líbilo vystoupení sólistů, především hra na saxofon...

Mgr. David Křivák, speciální pedagog ZŠ a MŠ, ul. Ukrajinská, Ostrava-Poruba

(e-mail ze dne 06. 12. 2012)

... dnes jsme se s naší školou zúčastnili výchovného koncertu s názvem Vídeňské stíny. Koncert byl velmi hezky koncipován, byl zajímavý a poutavý. Dokonce i naše děti s LMD, Autismem a Aspergerovým syndromem tento hudební počín zaujal a doslova je připoutal na sedadlo. Proto bych rád vyjádřil za naši školu díky Janáčkově filharmonii Ostrava v čele s panem dirigentem Milošem Machkem...

ZÁVĚR

Cíl mého výzkumu byl zaměřen na monitorování vlivu výchovných koncertů na rozvoj osobnosti jedince s přímým zážitkem z filharmonického koncertu, a to samozřejmě s pohledem na současnou intelektuálně duchovní a emocionální rovinu dětí, charakter rodinného prostředí, současnou úroveň školství, školy a pedagogů v návaznosti na uměleckou hodnotu nabídky tzv. nové koncepce ze strany filharmonických orchestrů. Předem rozboru mé výzkumné práce je třeba říci, že jsem byla nesmírně potěšena a měla velké štěstí na charismatické osobnosti a zapálené odborníky při výběru respondentů. Příjemné poznání, že v dnešní době, která zrovna „nenahrává“ duchovním, morálním a dalším důležitým hodnotám pro komplexní vývoj jedince, rodiny a společnosti, najdete v různém spektru osobností (v mém případě od školství až ke kultuře) opravdový zájem o vzájemné porozumění a pochopení, ale i snahu, aby se aspekty na všech úrovních lidské činnosti odehrávaly systematičtěji, dokonaleji a harmoničtěji. Základ všeho, jak jsem se již zmínila, nacházíme opětovně v rodině. Problém, kdy dnešní rodiče mají vlivem tlaku ze strany společnosti a často i zaměstnavatele, stále méně času nejen na výchovu, rozvoj a společně strávený čas se svými dětmi, se každopádně promítá negativně i do souvislostí dalšího sociálního vývoje dítěte. Co se týče poslechu vážné (a můžeme říci kvalitní) hudby, počáteční impuls by měl každopádně vycházet prvotně z domácího prostředí. Společný zážitek z koncertu v kruhu rodinném má na dítě hlubší dopad, než v pozdějším věku první návštěva koncertu v rámci školy. Ze samotného výzkumu je patrné, že současný stav školství není charakterizován zrovna jako uspokojivý. Pedagogové zažívají nejen určitou nedůvěru, ale i obavy vzhledem k dalšímu vývoji dětí a adolescentů pro uvedení do života a následně do společnosti. Co se týče výchovy v oblasti hudby, byly v mnoha případech zrušeny koncepce pravidelných návštěv filharmonických koncertů. Dalším závažným problémem, za který může školský zákon, je nezaplacení hodin učitelům, kteří žáky na koncerty doprovázejí, nebo nařízení, kdy škola v rámci návštěvy kulturního představení nesmí jako instituce inkasovat peníze, a rozhodnutí převzít na sebe finanční zodpovědnost zůstává pouze na rozhodnutí pedagoga. Jeden z dotazovaných respondentů dokonce sdělil, že dcera má výtvarnou a hudební výchovu sloučenou do jedné vyučovací týdenní lekce. K zamyšlení jsou i kritiky na nedůsledné a nesystematické koncepce v rámci hudební výchovy na školách. Někteří dotazovaní (a to nejen manažeři, ale i pedagogové), vidí bohužel pramen všech problémů již v samotném vzdělávání a přístupu pedagogů na samotných vysokých školách. Jak jsem již vzpomněla v úvodu, celé správně orientované vedení dětí ve vztahu k hudbě

a umění závisí tedy v mnoha případech pouze na obětavosti, houževnatosti a zodpovědném morálním přístupu zapáleného pedagoga.

V pozitivním světle hodnocení je schopnost současných dětí vnímat věci ve větších celcích a souvislostech, širší rovině myšlení až k vnímání multidimenzionálnímu. Přesto, že jsou děti vedeny cíleně k racionálně analytickému myšlení a někdy i přehlčovány informačním proudem, neztrácí ve většině případů citlivý kontakt s vlastní intuicí. V procesu samotné koncentrace jsou však častěji rozptylovány dnešní typickou hyperaktivitou (podle kanadského výzkumu způsobenou přemírou konzumováním sladkostí, dlouhodobým sledováním televize a hrami na počítači) a jejich soustředění je přerušováno a stává se klipovitým. V podstatě k těmto závěrům došel během pozorování chování dětí i dirigent Miloš Machek a postavil na nich svoji novou koncepci vzdělávacích pořadů. Dějový obsah jeho programů je zakomponován do jednoho napínavého příběhu (jednotlivé části se jako copánky neustále zaplétají a rozplétají), který sám o sobě vede automaticky ke zvýšené dlouhodobé pozornosti dětí. Multidimenzionální charakter schopností vnímání je v jeho koncepci opětvován syntézou několika uměleckých žánrů, kdy audiovizuální stránka obsahuje sled hudby vokální, instrumentální, mluveného slova, hereckých akcí, pantomimy, tance a případné projekce či videoprojekce. Na hyperaktivitu dětí reaguje hereckým zapojením dětí do samotného příběhu, cílenými pohybovými aktivitami a v neposlední řadě i zkracováním nejen jednotlivých hudebních ukázek, ale i skladeb v rámci charakteristické délky pozornosti jednotlivých věkových kategorií. Jeho koncepce je označována jako širokospektrální, zábavná a hravá show, která aktivně vtahuje posluchače do samotného procesu, přičemž je odbourán zásadní problém chování posluchače během koncertu. Vysoká úroveň uměleckého zážitku i pedagogického efektu však u dirigenta Machka zůstává vždy zachována jako primární. Z podnětných myšlenek pro marketing filharmonických orchestrů byl zajímavým návrhem prezentovat na webu sestřih z výchovných koncertů, dále větší propojenost se školami v rámci koncepcí, dlouhodobější plánování nebo touha po nahlédnutí do zákulisí filharmonického tělesa (tzv. pohled za oponu). Každopádně je třeba však připomenout, že některé školy mívají vlastní individuální koncepce, v některých regionech se plánují školní prázdniny v jiných časových horizontech a bohužel je třeba uvést i fakt, že z hlediska public relations filharmonických orchestrů zůstávají prioritou světová turné, nahrávání pro zahraniční agentury a dlouhodobě plánovaná koncertní sezona. Nesmíme však zapomenout, že prvním impulsem pro estetický zážitek z koncertu se pro mnoho dnešních návštěvníků z řad abonentů stala právě návštěva rodinného či školního koncertu. O tom, že

hudba zušlechťuje duši, ducha a tělo, není každopádně pochyb. Je vhodným lékem i na nemoci dnešní doby. Co více si můžeme přát, než když kvalitně morálně vyspělý a uvědomělý jedinec vytváří harmonickou rodinu, jež se stává stavební buňkou dokonalého společenství.

Závěrem bych chtěla říci, že moje bakalářská práce obsahuje informace hned v několika rovinách. Z hlediska historického pohledu jde o přehledný vývoj výchovných koncertů a to na základě tvorby tří nejvýznamnějších osobností (Blaha – Hurník – Machek). V tomto směru jsem uvedla řadu nových, dříve skrytých pohledů a aspektů. Na základě průběhu změn v přípravě, realizaci, charakteru a odezvě výchovných koncertů se synchronně prolínají i změny, které paralelně probíhaly přechodem ke společnosti zcela jiného charakteru. Bohužel dnešní nedostatky v morálně etické a duchovní rovině, jak všichni víme, se zrcadlovitě odráží i do rodiny, školství, sociálního prostředí a do celé kultury. Závěry eventuální možné nápravy jsou patrné jak z výzkumu, tak samotného závěru. Je však otázkou doby, kdy se kormidlo času v tomto ohledu otočí do poněkud příznivějšího světla. Přes uvedená negativa je třeba vyzdvihnout, že kvalitu života ovlivňují ve všech dobách zapálení tvůrci a charismatičtí jedinci a to ve všech oborech, nadšených pedagogů samozřejmě nevyjímaje. Přes nedokonalosti dnešní společnosti je i dalším pozitivním aspektem nezávisle se zvyšující intelektuálně emocionální úroveň samotných dětí. Hudba jako taková v tomto ohledu každopádně sehrává a sehráje velkou roli. Na rozdíl od ostatních umění jako je malířství, sochařství, architektura, literatura apod. není statická, ale ve své každé nové interpretaci vždy zcela originální a tím pádem i dynamická. S příchodem nových podmínek společnosti bude pak muset v budoucnu adekvátně zareagovat i nová tvorba umělecká a pedagogická. Časem prověřené hodnoty morální, etické a estetické však budou mít v tomto procesu vždy svoji trvalou hodnotu a platnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BARTOŠ, J. Z. *Breviář posluchače hudby*. 1. vydání. Praha: Práce, vyd. a nakl. ROH, 1983.
- [2] BAUMAN, Z. *Sociologie*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1966.
- [3] DRÁBEK, V. *ABC výchovných koncertů*. Praha: Hudební oddělení Divadelního ústavu, 1987.
- [4] FRIC, O. *Vzorný učitel František Blaha, organisátor výchovných koncertů v Gottwaldově*. Gottwaldov: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Gottwaldově, 1956.
- [5] GRECMANOVÁ, H. a D. HOLOUŠOVÁ. *Pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1470-8.
- [6] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [7] HOLEŠOVSKÝ, F. *Ciele estetickej výchovy a ich konkretizácia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967.
- [8] HOSTINSKÝ, O. *O socializaci umění*. Praha: Dědictví Komenského, 1903.
- [9] CHLUP, O. a A. SYCHRA. *O estetické výchově*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., 1956.
- [10] CHLUP, O. a J. NOVOTNÝ. *Výchova v zrcadle pramenů*. 1. vydání. Praha: Dědictví Komenského SPN, 1950.
- [11] JANSOVÁ-HOLINKOVÁ, R. *K otázkám estetické výchovy*. Kostelec na Hané
- [12] JŮVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vydání. Praha: Akademia, 1987.
- [13] JŮVA, V. *Estetická výchova*. 1. vydání. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1970.
- [14] JŮVA, V. *Estetickovýchovný proces*. 1. vydání. Brno: rektorát UJEP, 1968.
- [15] JŮVA, V. *Problémy umělecké výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- [16] KOL. AUTORŮ. *Čeští skladatelé současnosti*. 1. vydání. Praha: Panton, vydavatelství ČHF, 1985.
- [17] KOLEKTIV AUTORŮ. *Malá encyklopedie hudby*. 1. vydání. Praha: Supraphon, n. p., 1983.
- [18] KUČEROVÁ, S. *Obecné základy estetické výchovy*. 1. vydání. Brno: rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1990. ISBN 80-210-0220-4.
- [19] KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vydání. Prešov: ManaCon Prešov, 1996. ISBN 80-85668-34-3.
- [20] KUČEROVÁ, S. a J. MAŇÁK. *Kapitoly o metodách vyučování a mravní výchovy*. 1. vydání. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 1963.
- [21] KUKLINKOVÁ, T., M. ZÁGORŠEKOVÁ a A. FISCHEROVÁ. *Estetika a estetická výchova*. 1. vydání. Bratislava: OBZOR, n.p., 1980.
- [22] LAPITKA, M. a kolektiv. *Estetická výchova v základnej a strednej škole*. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. ISBN 80-08-00589-0.
- [23] MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vydání. Praha: UNIVERZITA Jana Amose Komenského Praha s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86723-29-7.
- [24] MALINA, J. *Ilja Hurník*. 1. vydání. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1995. ISBN 80-85834-03-0.
- [25] POPELOVÁ, J., E. KOUKAL, M. KOUKALOVÁ a M. TRAPL. *Tyl, Němcová, Klácel. Výchovný význam jejich díla*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.
- [26] PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. Praha: SPN, n. p., 1988.
- [27] RYBÁŘ, R. *Základy estetiky a kultury*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1996.
- [28] SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
- [29] SPOUSTA, V. *Krása, umění a výchova*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1196-3.

- [30] ŠÍP, L. *Řeč tónů*. 1. vydání. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1985.

Časopisecké zdroje

- [31] PAULU, L. *Ilja Hurník*. Autor in, Magazín OSA, číslo 02/léto 2012. Praha: OSA.
- [32] SPOUSTA, V. *Estetické hodnoty v životě člověka*. UNIVERITAS revue Masarykovy univerzity, ročník 44, číslo 3-4/2011. ISSN 1211-3387.

Internetové zdroje

- [33] Česká wikipedie. *Ilja Hurník*. [cit. 2012-08-24].
Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/ilja-hurnik-2078>.
- [34] KOHOUTEK, R. *Socializace člověka*. [cit. 2012-11-26].
Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/socializace-cloveka>.
- [35] ŠEDÁ, V. a J. ŠEDÝ. *Estetická výchova*. [cit. 2012-10-01].
Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=179>.
- [36] UHLÍŘ, A. *HISTORIE: Kdy se zrodilo umění?* Neviditelný pes. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: http://www.neviditelnypes.lidovky.cz/historie-kdy-se-zrodilo-ume-ni.../p_kultura.asp
- [37] VKOL-kalendárium regionálních osobností REGO. *Blaha František*. [cit. 2012-09-28]. Dostupné z: <http://www.aleph.vkol.cz/...svk04>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Aj.	a jiné
AMU	Akademie múzických umění
Apod.	a podobně
Č.	číslo
ČSR	Česká socialistická republika
Čs. televize	Československá televize
ČT	Česká televize
IMFC	International Masterclass For Conductors
JAMU	Janáčkova akademie múzických umění
JFO	Janáčkova filharmonie Ostrava
KRD	koncerty pro rodiče s dětmi
LMD	lehká mozková dysfunkce
MŠ	mateřská škola
Např.	například
ND	Národní divadlo
Obr.	obrázek
OSA	Ochranný svaz autorský
Tj.	to jest
Tzv.	takzvaný
ZŠ	základní škola
ZUŠ	základní umělecká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. František Blaha

Obr. 2. Ilja Hurník

Obr. 3. Miloš Machek

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I Ukázka ze scénáře „Návštěva v ZOO“
Příloha P II Projekce z posledních pořadů Miloše Machka
Příloha P III Fotografie z koncertů pro děti a mládež Miloše Machka
Příloha P IV Plakáty a webové anonce k pořadům Miloše Machka

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA ZE SCÉNÁŘE „NÁVŠTĚVA V ZOO“

A opravdu! Nejenže to bylo obrovské vosí hnízdo, ale najednou vám v něm doslova dvakrát zahučelo! **(Orchestr zahraje úvodních 8 taktů z Vosího tance).** Zvířátka totiž dělala svým šramocením a povídáním přece jenom rámus a tak z hnízda vykoukla nejprve 1 vosu **(Hoboj zahraje 4 takty z č. 1.),** za ní další dvě **(Flétna a klarinet zahrají 4 takty z č. 2.)** a za chvíli byl venku z hnízda celý roj! **(Orchestr zahraje 8 taktů z č. 3 bez repetice!)** Ale zvířátka neměla strach, vosy totiž vytvořily doslova jakousi baletní skupinu a za letu se různě proplétaly v pěkných obrazcích a tančily jakoby nějaký vosí tanec. K závěru pak tempo zrychlilo a tak, jak se před zvířátka rychle objevily, tak opět zmizely v hnízdě! Až na jednu vosičku. Ta zahlédla pod střešní křidlicí malou včelku, odpojila se od ostatních a jala se ji pronásledovat. Byla z toho docela zajímavá honička. Ale nakonec všechno dobře dopadlo a včelce se podařilo přece jen utéci. Co vám to povídám, vždyť vy si to děti můžete docela dobře představit samy, vidíte! Orchestr vám trochu pomůže a vosí tanec vám doslova pěkně vymaluje!

(Během hry orchestru výstup včelky a vosičky, píchnutí dirigenta)

Oskar Nedbal - Vosí tanec

"Hlava vosy"

(Začátek od 9. taktu! VIDE z č. 6 na č. 8)

Tak co děti, líbil se vám vosí tanec? **(Violy a cello hrají stále dokola první 2 takty.)** Ale co to? Slyšíte to? Že by se přece jenom všechny vosy do hnízda nevrátily? Jejda, udělejte něco, já se strašně bojím! Už jsem dostal jedno žihadlo! **(Dirigent vytáhne plácačku a práskne do vzduchu, současně udeří velký buben a činely secco, violy a cello rázem přestanou hrát.)** To jsem si oddechnul! Už jsem si myslel že... **(Text přeruší opět violy a cello, tentokrát silněji).** **(Plačtivě)** Ale, jsou tu další! **(Dirigent vytáhne sprej na hmyz a smyčce se postupně glissandem a decrescendem vytratí.)** Tak a je to! **(Oddychne si)** To bychom také místo pohádky mohli běžet po Kongresovém centru a shánět něco proti štípnutí **(ptát se dětí)** ... kostku cukru, cibuli, citrón, ocet, nebo třeba švédské kapky! Ale pojďme se raději vrátit do pohádky. Všechna zvířátka se plna dojmů vrátila na dvořek a vyprávěla si, jak je to možné, že ty vosy umí ve vzduchu tak krásně tančit! **„Prá,pa,pa! To bychom také mohly zkusit,“** povídá kohoutkovi slepička Kropenatka. **„Máme přece křídla!“** **„Hudrv, hudrv, hudrv! Jó, máte křídla, ale tak na mávání jako my!“** smála se morka Hudrylka a přidala ke smíchu své typické **„Hudrv, hudrv, hudrv!“** **(No, zkuste si také hudry, hudry)** **„Prá,pa,pa! Tak to teda ne! Nějaký ten tanec taky zvládnem! Vsaďme se, třeba o pytel zrní!“** rozčílila se Kropenatka. **„Něco si nacvičíme a uvidíte! Ne nadarmo jsem chodila tři roky do baletu!“** **(Pátá základní baletní pozice nohou)** Kropenatka svolala na dvoreček slepice, úhledně je poskládala do dvou řad asi jako figurky na šachovnici **(ukázat na skupinu I. a II. houslí)** a začala s výukou: **„Prá,pa,pa! Hop a výskok!“** **(Smyčce hrají úvodní 2 takty.)** **„Prá,pa,pa! Hop a výskok!“** **(Smyčce hrají 3. a 4. takt.)** A za chvíli byl tanec hotový. No, nádhera! **„Ty jsi úplný chro-chro, choreograf Kropenatko,“** povídá vepřík Chrochtík. **„A jak se drápky při tanci dotýkáte země, zní to jako když malý Lukáš cvičil tento týden na housle drnkání o struny. Říkal tomu pizzicato, nebo tak nějak.“** **(Ukázka 1. houslí)** **„Prá,pa,pa! Picikáto-nepicikáto toto je pro změnu slepičí tanec! Tak holky, jedem!“** Tak, kdepak je ta Kropenatka? **(Nasazení hlavy slepice)** **„Prá,pa,pa! Hop a výskok!“**

Johann a Josef Straussovi - Pizzicato polka

„Hlava slepice“

**PŘÍLOHA P II: PROJEKCE Z POSLEDNÍCH POŘADŮ
MILOŠE MACHKA**

Vrátný ZOO z pořadu Návštěva v ZOO

Včelka a Vosa z pořadu Návštěva v ZOO

Pavouk z pořadu Návštěva v ZOO

Z pořadu Strejda z Ameriky

PŘÍLOHA P III: FOTOGRAFIE Z KONCERTŮ PRO DĚTI A MLÁDEŽ MILOŠE MACHKA

Návštěva z vesmíru - Severočeská filharmonie Teplice

V říši hudby - Filharmonie Brno

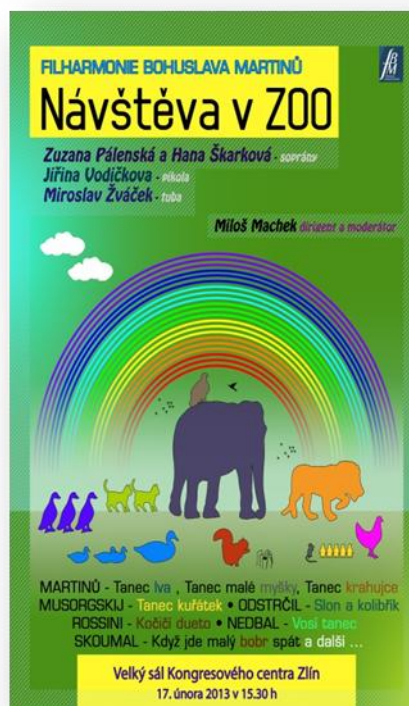
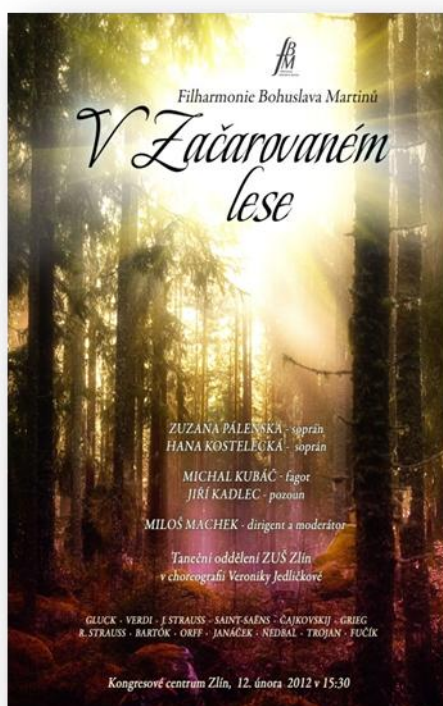
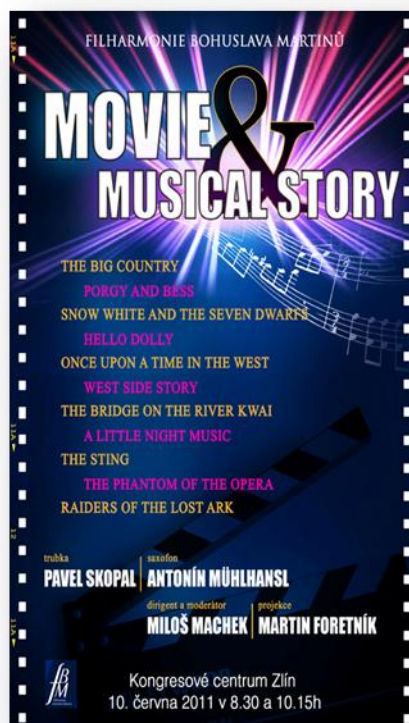
Království zlatého slunce - Filharmonie Brno

O kouzelné mošně - Filharmonie Bohuslava Martinů

PŘÍLOHA P IV: PLAKÁTY A WEBOVÉ ANONCE K POŘADŮM MILOŠE MACHKA

Filharmonie Brno

Zuzana Pálenská
soprán

František Kantor
pikola

Emil Drápela
klarinet

Miloš Machek
dirigent a moderátor

Babička se vydá se svými dvěma vnoučaty na Českomoravskou vysočinu na chalupu. Malý Lukáš najde na půdě dědovu starou mošnu, jejímž prostřednictvím uvidí nejen celou kouzelnou říši rusalek, gnómů a trpaslíků, ale při návštěvě nedaleké Poličky objeví dokonce i některá tajemství z dětství malého Bohuslávka Martinů ...

A. DVOŘÁK - Rusalka V. NOVÁK - Mezi dětmi M. P. MUSORGSKIJ - Gnóm Z. FIBICH - Selanka pro klarinet
B. MARTINŮ - O kouzelné mošně A. VIVALDI - Koncérto C dur pro pikolu M. P. MUSORGSKIJ - Noc na Lysé hoře
M. HOLOMEK - Fox polka pro čtyři kontrabasy F. CHURCHILL - Sněhurka a sedm trpaslíků

Besední dům, 30. a 31. května 2011 v 9.00 a 11.00 hod.

NÁVŠTĚVA Z VESMÍRU

BARBORA KADLČÍKOVÁ - MEZZOSOPRÁN
MAREK OLBRZYMEK - TENOR

ANTONÍN MÜHLHANSL - SAXOFON
FRANTIŠEK KANTOR - FLÉTNA

FILHARMONIE BRNO

MILOŠ MACHEK - DIRIGENT A MODERÁTOR

MARTIN FORETNÍK - PROJEKCE

BESEDNÍ DŮM, SOBOTA 12. KVĚTNA 2012 V 10:30

Filharmonie Brno

Kouzelné skřínce

PETR ZÁMEČNÍK - akordeon
 PETR HLADÍK - psací stroj

JANA EHRENBERGEROVÁ - mezzosoprán
 MARTIN ŠUJAN - bas

MILOŠ MACHEK
 dirigent a moderátor

Besední dům, sobota 20. října 2012 v 10.30 hod.

TANEČNÍ ŠKOLA DANZA BRNO

Filharmonie Brno

SANTA CLAUS
a andělské pířko

Vánoční koledy, písně a pastorelky

Když se Santa Claus dozví, že má pro brněnské děti dirigovat předvánoční koncert, je z toho celý nsvůj. Santa a dirigovat? Nebeský Otec mu tedy ke zdárnému splnění úkolu dává nejen dobré rady, ale i strážného anděla. Nakonec vše dobře dopadne a se Santa Clausem si užijí spousty legrace nejen andělé v nebi, ale především děti v Brně.

Zuzana Pálenská - soprán   Barbora Kadlčíková - mezzosoprán
 Martin Šujan - bas   Petr Pomkřa - flétna   Leoš Zavadilík - housle

Miloš Machek - dirigent a moderátor

- Nesem vám noviny
- Narodil se Kristus Pán
- Jak jsi krásné, neviňátko
- Půjdem spolu do Betléma
- Chtíc, aby spal
- Tichá noc
- Rolničky
- Jízda na saních a další ...

Besední dům, 18. a 19. prosince 2012 v 9.00 a 10.45 hod.